

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

2016

Mgr. Andrea PAVLÍKOVÁ

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ
FAKULTA

Katedra biblických věd

Mgr. Andrea Pavlíková

Pojetí manželství a rodiny v knize Tóbijáš

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. Petr Chalupa, Th.D.

Obor: Teologické nauky

OLOMOUC 2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem „Pojetí manželství a rodiny v knize Tóbijáš“ vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Bolaticích - Borové dne 30. 3. 2016

Mé srdečné poděkování právem náleží vedoucímu této bakalářské práce doc. Petru Chalupovi, Th.D. za jeho profesionální a laskavý přístup, odborná doporučení, cenné rady, trpělivost a v neposlední řadě za jeho osobní životní příklad v četbě Písma svatého. Děkuji také celé své rodině a především svému manželovi, který mi byl po celou dobu studia oporou a za jeho pomoc při práci s cizojazyčnými texty a při finálních úpravách práce.

OBSAH:

ÚVOD.....	6
1. KNIHA TÓBIJÁŠ.....	8
1. 1. Obsah knihy Tóbijáš.....	8
1. 2. Struktura knihy Tóbijáš.....	10
1. 3. Zařazení knihy Tóbijáš v Písmu.....	11
1. 4. Literární žánr a charakteristika hlavních postav knihy Tóbijáš.....	12
1. 5. Místo, doba vzniku a jazyk knihy Tóbijáš.....	14
1. 6. Teologie knihy Tóbijáš.....	15
2. SOCIOLOGICKÉ A ANTROPOLOGICKÉ ASPEKTY MANŽELSTVÍ V KNIZE TÓBIJÁŠ.....	17
2. 1. Podmínky manželství v knize Tóbijáš.....	18
2. 1. 1. Sňatek s příbuznými.....	19
2. 1. 2. Sňatek dcery, která je dědičkou.....	20
2. 1.3. Levirátní manželství.....	21
2. 2. Manželský obřad v knize Tóbijáš.....	22
2. 3. Manželská krize v knize Tóbijáš.....	22
2. 4. Manželská souhra v knize Tóbijáš.....	24
3. SOCIOLOGICKÉ A ANTROPOLOGICKÉ ASPEKTY RODINY V KNIZE TÓBIJÁŠ.....	26
3. 1. Vykreslení rodiny v knize Tóbijáš.....	26
3. 2. Postavení ženy v knize Tóbijáš.....	27
3. 3. Postavení muže v knize Tóbijáš.....	28
3. 4. Postavení rodičů v knize Tóbijáš.....	29
3. 4. 1. Postavení Tóbity a Chany.....	30
3. 4. 2. Postavení Reúela a Adny.....	30
3. 5. Postavení dětí v knize Tóbijáš.....	31
3. 5. 1. Tóbijáš.....	32
3. 5. 1. Sára	33

4. HODNOTY MANŽELSTVÍ A RODINY V KNIZE TÓBIJÁŠ.....	34
4. 1. Manželská a rodičovská solidarita.....	35
4. 2. Vzájemná láska a úcta manželů.....	37
4. 3. Starost a péče o děti.....	37
4. 4. Vztah manželů k vlastním rodičům.....	39
5. SÍLA MODLITBY V RODINĚ A JEJÍ ÚČINKY V KNIZE TÓBIJÁŠ.....	41
5. 1. Modlitba Tóbita.....	42
5. 2. Modlitba Sáry.....	43
5. 3. Modlitba novomanželů.....	43
5. 4. Modlitby rodičů.....	44
ZÁVĚR.....	46
ANOTACE.....	48
SUMMARY.....	49
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	50

ÚVOD

Bůh stvořil člověka jako muže a ženu a shledává, že je to velmi dobré. Žádná jiná oblast lidského života není tolik diskutována a přitom tak hluboce prožívána jako oblast lidské lásky. Bohem zamýšlený vztah muže a ženy je současně obrazem vztahu Krista a církve. Není to vztah JÁ a TY, ale vztah MY. Láska tedy spojuje nejintimněji dvě osoby, a zároveň je tím osvobozuje k nezávislé osobní existenci¹.

Vztah muže a ženy v knize Tóbijáš je obrazem věrnosti a opravdové lásky, a proto je cílem této bakalářské práce na základě textu této starozákonní knihy poukázat na důležitost jednoty manželů a na význam rodiny.

V bakalářské práci chci vyzvednout a zdůraznit poselství rodiny a hodnoty manželství v kontextu starozákonního biblického poselství. Tím, že jsem si vybrala toto téma, chci poukázat na čtivost starozákonní knihy Tóbijáš a zároveň vyzvednout její hluboký teologický rozměr, který bezesporu má. Chtěla bych ji představit jako podnět, ve kterém mohou lidé v dnešní době nacházet povzbuzení a oporu i záchranu.

Starozákonní kniha Tóbijáš vypráví o rodině a manželství a poukazuje na důležitost rodinných vazeb a úzké spojení s Hospodinem. Příběh vykresluje hlubokou zbožnost starozákonních postav a především vyzvedá jejich pouto s Bohem. Kniha zdůrazňuje úctu, lásku, víru a zbožnost jako hodnoty, které jsou v životě člověka nejdůležitější.

První kapitola nám přibližuje obsah knihy, dále se zabývá vznikem a strukturou textu, představuje jednotlivé postavy a poukazuje na významnou teologickou hodnotu knihy Tóbijáš. Druhá kapitola se zamýšlí nad samotným manželstvím a ukazuje na jeho svátostný charakter. Předkládá manželství jako svátost a upozorňuje na morální vzor manželství, ukazuje na význam jednoty manželů. V druhé kapitole jsou předloženy jednotlivé podmínky vedoucí k založení manželství v příběhu a je zde zdůrazněna pokračovací linie vyvoleného národa. V závěru druhé kapitoly je popsán manželský obřad a následuje rozbor konkrétních manželských krizí i souher z knihy Tóbijáš. Manželé vše předkládají Hospodinu a dělí se s Ním o vše ve svém životě. Třetí kapitola přináší zamyšlení nad rodinou, která je společenstvím s Bohem a má podíl

¹ Srov. KASPAR, W., *Teologie křesťanského manželství*, s. 17.

na nerozlučitelnosti manželů. Zdůrazňuje soudržnost a rodinné vazby, ukazuje na význam postavení jednotlivých členů rodiny a na tradice církve. Ve čtvrté kapitole je kladen důraz na hodnoty, které přináší manželství a rodina ve spojení s Bohem. Opět jsou zdůrazněny rodinné vazby a tradice, které kniha Tóbijáš vyzvedá. Poslední kapitola je zaměřením nad silou a účinky modliteb, které knihu naplňují a stmelují v jeden zbožný příběh. Poukazuje a vyzvedá zbožnost a opravdovost modlitby, která je pro rodiny a manželé v příběhu hybnou silou.

Můžu konstatovat, že čím vícekrát jsem knihu četla, tím lépe jsem pronikala do myšlení jednotlivých postav, tím více jsem pronikala do teologických záležitostí a doslova si tuto knihu zamilovala. Bakalářská práce se mi psala bez větších obtíží, nejvíce jsem „bojovala“ s cizojazyčnou literaturou a s tím, že literatury zabývající touto deuterokanonickou knihou není mnoho.

1. KNIHA TÓBIJÁŠ

Pozornost čtenářů přitahuje starozákonní kniha, jež má pozoruhodný obsah, která se vyznačuje promyšlenou strukturou a svébytným žánrem. Tato kniha vznikla v určitém prostoru a době a nabízí mimo jiné mnoho teologických myšlenek.

1.1. Obsah knihy Tóbijáš

Kniha líčí paralelně osudy dvou židovských rodin v exilu v 8. st. př. n. l., které se vzájemně prolínají. Příběh rodiny zbožného Tóbita, který v Ninive v zajetí čelí životním těžkostem a příběh Reúelovy dcery Sáry, Tóbitovy příbuzné, jejichž sedm manželů zabil o svatební noci démon Asmodaj.

Zbožný Tóbit, s manželkou Chanou a synem Tóbijášem, byl při deportaci severních izraelských kmenů do Asýrie odvečen do zajetí. Také ve vyhnanství, v Ninive, dodržuje Tóbit Mojžíšův zákon. Získává tam přízeň asyrského krále Šalmanesera a stává se jeho zásobovačem. V Médii, kde nakupuje, si ukládá do úschovy měšce s penězi u svého přítele. Po smrti Šalmanesera se jeho postavení mění. Králem se stává Sancherib, který se snaží Tóbita zabít, protože lpí na dodržování předpisů Zákona a zachovává věrnost Davidovu domu a jeruzalémskému chrámu.² Tóbitovi je zabaven jeho majetek a musí se ukrývat. Později za vlády Asarhaddona, se Tóbit vrací zpět do svého úřadu. Posléze oslepl, když mu do očí během spánku spadl ptačí trus. Tóbit tak časem přichází o svůj majetek a je odkázán na pomoc druhých. Věrně se o něj stará jeho manželka Chana, která živí rodinu jako tkadlena. Jednoho dne dostane Chana od zákazníků plnou mzdu a ještě kůzle, o kterém si myslí Tóbit, že je kradené, a tak žádá svou ženu, aby kůzle vrátila. Ta mu marně vysvětluje, že ho dostala přídavkem ke mzdě, ale on jí nevěří. Chana manželovi spílá a nemocný Tóbit žádá v modlitbě Hospodina o smrt a zároveň o vysvobození ze svého utrpení:

„...Učiň tedy se mnou, jak se ti zlíbí, a poruč, aby mi byl odňat můj duch, abych byl vzat pryč ze země a stal se zemí. Lépe by bylo, abych zemřel, než abych žil, protože musím poslouchat lživá hanobení a mám velký smutek.“ (Tób 3,6)

² Srov. BIČ. M., *Výklady ke Starému zákonu V*, s. 23.

Ve stejné době ve městě Ekbatanech trpí výčitkami a hanobením od svých služebných³ Sára, dcera Reúelova. Ta byla sedmkrát provdaná za muže, ale o svatební noci byli její muži zabiti zlým démonem Asmodajem. A proto je smutná a přemýšlí o sebevraždě. Nevezme si však život, ale stejně jako Tóbit prosí Boha o smrt a modlí se:

„Neposkvrnila jsem své jméno ani jméno svého otce v zemi, kde jsem v zajetí. Jsem jediná dcera svého otce a on nemá syna, který by po něm dědil, nemá ani bratra ani blízkého příbuzného, abych byla jeho ženou. Už sedm mužů mi zahynulo. Proč mám ještě žít? A jestliže to není tvá vůle zbavit mě života, Hospodine, slyš, jak mě lidé hanobí.“ (Tób 3,15)

Bůh jejich modlitbu slyší a na pomoc oběma posílá anděla Refáela. Nemocný Tóbit si náhle vzpomene na uložené peníze u svého přítele a posílá do Médie syna Tóbijáše, aby peníze vyzvedl. Na radu otce si Tóbijáš na cestu hledá spolehlivého člověka, který by ho doprovázel. Nalézá Azarjáše, který je andělem Refáelem, jehož ovšem Tóbijáš považuje za člověka. Společně se poté vydávají na cestu do Médie. Na konci prvního dne jejich společného putování si Tóbijáš umývá v řece Tigridu nohy. Tu se z vody vymrštila velká ryba, která mu chce ukousnout nohu. Na radu Azarjáše Tóbijáš rybu zabíjí a vytahuje z ní vnitřnosti - žluč, srdce a játra, ze kterých lze připravit lék. Cestou mu Azarjáš prozrazuje, k čemu se lék z vnitřností ryby dá použít. Azarjáš seznámí během cesty Tóbijáše s příběhem jeho příbuzné Sary a doporučí mu, aby si ji vzal za manželku. Tóbijáš si Sárú, dceru Reúelovu, vezme za manželku, ale dříve než s ní ulehne na lůžko, tak s pomocí anděla Refáela démona Asmodaje vypudí. Následujících 14 dní zůstává Tóbijáš u Reúela a společně oslavují. Mezitím se Refáel vydává pro peníze do Rag ke Gebaelovi. Po svatbě se vrací Tóbijáš k otci, jehož uzdravuje dle Refáelových pokynů. Když se však chce Tóbijáš Azarjášovi odměnit a dát mu mzdu, pozná konečně, kým Refáel je. Tóbijáš Boha velebí a kniha končí zprávou o smrti Tóbijášových i Sářiných rodičů a zmínkou o zkáze Ninive.

³ Je zde určitá podobnost se Sárú v Gn (16,5), která byla také hanobena od své služebné Hagar.

1.2. Struktura knihy Tóbijáš

Než se začneme zamýšlet nad samotnou strukturou knihy, je nutno si uvědomit, že dějiny byly od počátku tradovány narativním způsobem tedy vyprávěním. Je zřejmé, že právě o vyprávění jde v knize Tóbijáš také autorovi. Pisatel literárně čtivě zpracovává celý příběh. Nejde mu o přesné popsání historických a zeměpisných reálií⁴, ale o živé a dramatické vykreslení příběhu.

Knihy začíná prologem Tób (1,1-2), poté následuje v Tób (1,3 - 3,17) popis dramatické životní situace ve dvou židovských rodinách, které žijí v asyrském zajetí. Jedná se o rodinu slepého Tóbity, která žije v Ninive, a opuštěnost, dokonce svým způsobem izolovanost Sáry v Ekbatanech v Médii, která žije v domě společně se svými rodiči. Plné rozvinutí této vážné životní situace je popsáno v centrální části knihy Tób (4,1-12, 22), kde Tóbijáš putuje se svým společníkem a průvodcem, andělem Refaelem, do Médie, aby splnil otcovo přání a přinesl peníze uložené u přítele v Ragách. Během této cesty pojme za manželku Sáru a s Refaelovou pomocí vyžene démona Asmodaje, tím zbaví Sáru i celou její rodinu trápení. Po splnění otcova přání a návratu domů do Ninive, vyléčí otcův zrak a učiní šťastnou svou matku Chanu. Zakončení příběhu vygraduje v Tóbitově chvalo zpěvu v Tób (13,1-18), v kterém zaznívají chvály na Boha Izraele. Epilogem příběhu je Tób (14,1-15), kde se dovídáme o naplnění života Tóbity, Chany a Tóbijáše.

Knihu je možno podle obsahu rozdělit do těchto částí⁵:

- I. Prolog (1,1-2)
- II. Příběh Tóbity v Ninive a Sáry v Ekbatanech (1,3 - 3,17)
 - A. Charakter osobnosti Tóbity v Jeruzalémě a v Ninive (1,3 - 3,17)
 - B. Tóbitovo utrpení a jeho modlitba (2,1 - 3,6)
 - C. Sáryno utrpení a její modlitba (3,7 - 15)
 - D. Vyslyšení modliteb a Boží plán spásy (3,16-17)
- III. Tóbijášova cesta (4,1 – 12, 22)
 - A. Tóbitovy rady synovy (4,1–21)
 - B. Tóbijášův průvodce Refael (5,1 – 6, 1)

⁴ Srov. LAPKO, R., *Rodina a manželstvo v knihe Tobiáš- sociologické a antropologické aspekty*, s. 24.

⁵ Srov. LAPKO, R., *Rodina a manželstvo v knihe Tobiáš- sociologické a antropologické aspekty*, s. 24.

- C. Cesta do Médie (6, 2-18)
- D. Přijetí v Reúelově domě a svatba se Sárrou (7,1-17)
- E. Uzdravení Sáry od zlého ducha (8,1-21)
- F. Refáel vyzvedá Tóbitovy peníze od Gebaela (9,1-6)
- G. Cesta zpět do Ninive (10,1-13)
- H. Tóbijášův návrat a vyléčení Tóbita (11,1-20)
- I. Refáelovo odhalení (12,1-22)
- IV. Tóbitův chvalozpěv (13,1-14, 1)
- V. Epilog (14, 2-15)

1.3. Zařazení knihy Tóbijáš v Písmu

Kniha Tóbijáš vypráví příběhy, které se odehrávají v židovských rodinách a patří mezi takzvané deuterokanonické knihy. Je starozákonním spisem, který je nedílnou součástí katolického a pravoslavného biblického kánonu, avšak protestanti jej považují za apokryf.

Tridentský koncil roku 1546 definitivně stvrdil, že kniha je součástí biblického kánonu uznávaného katolickou církví. Spis nikdy nebyl považován za součást Tanachu, hebrejských posvátných spisů, avšak při nálezích v Kumránu roku 1955 byly v jeskyni 4Q nalezeny fragmenty této knihy v hebrejštině a aramejštině⁶, které odpovídají řeckému textu Septuaginty.

Židovský kánon byl podle tradice judaismu definován židovskými rabíny, působícími především v Jabne, kteří stanovili v rámci svých diskusí počet posvátných spisů Izraele v posledních letech prvního století po Kristu. Tehdy byly do kánonu zařazeny pouze knihy v hebrejštině. Křesťanský kánon se vyvíjel nezávisle na židovském kánonu a dlouhá staletí nebyl ustálen. Prvotní církve se řídila Septuagintou, která obsahovala také knihu Tóbijáš. Luther a ostatní reformátoři se řídili židovským kánonem, a proto dnešní protestantská tradice označuje tuto knihu za apokryf.

⁶ Srov. VLKOVÁ, G. I., *Slovo Boží a slovo lidské. Všeobecný úvod do Písma svatého*, s. 87.

V českém ekumenickém překladu Bible je řazena kniha Tóbijáš za knihu Malachiáš jako první z deuterokanonických knih. V Jeruzalémské bibli je řazena tato kniha za Nehemiáše jako první ze tří knih, které se vyznačují zvláštními společnými znaky – neustáleným textem, pozdějším zařazením do kánonu Písma a volností historických a geografických reálií⁷.

1.4. Literární žánr a charakteristika hlavních postav knihy Tóbijáš

V knize Tóbijáš je zřejmé, že autorovi šlo zejména o literární zpracování událostí, s cílem podat náboženské a mravní ponaučení, nechtěl je popsat přesně historicky a zeměpisně. Můžeme tedy říci, že se jedná o jakousi fiktivní židovskou novelu s teologickým poselstvím. Autor výborně zpracovává narativní materiál a v celé knize je patrná analogie mezi vystupujícími postavami.

Na jedné straně máme postavy Tóbíta, Chanu a Tóbijáše, kteří se svým jednáním shodují s chováním Reúela, Edny a Sáro. Utrpení a modlitba Tóbíta a Sáro jsou obsahově i časově paralelní. Archanděl Refáel (Bůh, uzdravuje) je protikladem zlého ducha Asmodaje (ničitele - toho, který hubí). Když Tóbit posílá svého syna na cestu a mluví o tom, aby si našel manželku, nezmiňuje se o Sáře. Tóbijáš se tuto zprávu dozvídá až od Refáela. Můžeme se tedy domnívat, že autor zpracoval příběh tak, aby sloužil didaktickému a výchovnému cíli. V knize najdeme také mnoho záhadných a zázračných událostí, mezi které můžeme zařadit Refáela a jeho činy, záhadnou smrt Sáriných sedmi manželů hned první noc po svatbě, působení zlého ducha Asmodea a jeho zničení, útok obrovské ryby a léčivý účinek rybího srdce, jater a žluči. Zdá se, že tyto popsané neobvyklé jevy mají především motivovat a povzbuzovat čtenáře, nechtějí zkoumat skutečná fakta a reálie. Zjevné je i to, že každý velký životní zvrat v jednání vystupujících osob začíná modlitbou a končí chválou a velebením Boha.

V celém příběhu nalézáme mnoho mravních příkladů a celá kniha Tóbijáš je protkána modlitbami, které dávají knize hluboký náboženský ráz. K povzbuzení rovněž vybízejí časté dialogy vystupujících postav. Můžeme tedy říci, že se autorovi podařilo

⁷ BARUCQ, A., *Úvod do knihy Tobiáš, Judit a Ester*, in: Jeruzalémská bible, s. 671.

podat ve formě dramatického, literárně zpracovaného fiktivního děje, mravní a náboženské poselství.

Hlavní postavy příběhu jsou Tóbit, Sára a Tóbijáš, všechny další vystupující postavy příběhu pouze doplňují jednání těchto postav.

Tóbit

Tóbit, hlavní mužská postava celé knihy, jedná v celém příběhu podle Boží vůle a snaží se být příkladem pro celou svou rodinu i své okolí. Je hlavou své rodiny a vzorem pro svého syna Tóbijáše a i když během svého života prochází krizovými situacemi - vyhnanstvím, ztrátou majetku, slepotou, povzbuzuje Tóbijáše k naplňování Zákona a vybízí ho k dobru a ke spravedlnosti. Mohli bychom říci, že je v celém příběhu kladnou postavou, která se nepoddává svému osudu a čelí všem životním peripetiím s vírou v Boží milosrdenství a pomoc.

Sára

Sára, hlavní ženská postava, je vykreslena v příběhu jako ta, která se chce vdát a mít děti⁸. Sára je zbožná mladá žena a snaží se své rodině pomoci a mít potomka. Je sedmkrát provdána, ale ani jednou se nepodaří manželství naplnit. Zlý duch Asmodaj touží po Sáře, a proto zabíjí její manžely. Ve srovnání s Tóbitem není Sára tak silná a přemýšlí nad sebevraždou, kterou však nespáchá, protože si je vědoma hanby, kterou by tak způsobila své rodině. A tak ve stejný čas jako Tóbit spoléhá na Boha a modlí se. Modlitby obou jsou Bohem vyslyšeny⁹ a jejich život se tak začíná vzájemně proplétat. Sářina víra a zbožnost je zřejmá z modlitby a z jednání během svatební noci. Stejně jako Tóbitovy vlastnosti je také její láska, odvaha, zbožnost a úcta k rodičům hodna následování.

Tóbijáš

Tóbijáš, mužská postava, která vystupuje až v polovině příběhu. Tóbitův syn, o kterého se starají jeho rodiče a který postupně přebírá zodpovědnost za své rodiče

⁸ Tato skutečnost, která v dnešní době může působit zcela banálně, byla v tehdejší době velice důležitá. Protože dcery nemohly dědit, mohla rodina přijít o všechny svůj majetek. V (Joz 17,3-4) se však dovídáme o Selofchadových dcerách, které si s důvěrou v Boží rozhodnutí nárokují podíl na zaslíbené zemi.

⁹ Jejich prosby jsou vyslyšeny, neboť: „Cennější než pach krve obětního zvířete je oběť rtů toho, kdo se umí modlit v duchu a v pravdě.“ BÍČ. M., *Výklady ke Starému zákonu V.*, s. 10.

a poté svou rodinu. V příběhu vystupuje nejprve jako mladík, který uposlechne příkazu otce, vyhledá si společníka na cestu a vydává se do Rag pro peníze. Během putování se jeho chování vyvíjí. Z nerozvážného mladíka se stává silná osobnost a věřící muž, který pokračuje v otcových šlépějích a který je i přes těžký život v exilu spravedlivý, zbožný a poslušný rad Refaela. Také jeho chování je pro nás příkladem, který je hoděn následování.

1.5. Místo, doba vzniku a jazyk knihy Tóbijáš

Knihy Tóbijáš vznikla nejspíš mezi aramejsky mluvícími Židy v Sýrii nebo v Palestině¹⁰. Nelze však s jistotou napsat, na kterém místě byla kniha sepsána. V knize samotné je možno poukázat pouze na pouto Tóbíta k jeruzalémskému chrámu a k jeho židovské tradici¹¹.

Jedná se o dílo anonymního autora, o kterém můžeme říci jen to, že se dle struktury textu jednalo o literárně nadaného pisatele.

V knize nenalzáme žádné zmínky o apokalyptických vizích či mesiánském očekávání. Je tedy pravděpodobné, že byla vytvořena na sklonku doby perské nebo v době helénistické mezi 4. a 2. st. př. n. l. Nelze však přesně stanovit dobu sepsání. J. A. Fitzmeyer, americký exegeta, zastává názor, že kniha byla sepsána na konci časového období, vymezeného letopočty 225 př. n. l. a 175 př. n. l.¹²

Zlomky knihy Tóbijáš v hebrejštině a aramejštině byly nalezeny v Kumránu. Kompletně se zachovala kniha pouze v řečtině, a to ve 2 hlavních verzích: delší a zřejmě i starší doložené Septuagintou, odpovídající Vulgátě i semitským zlomkům, a kratší, vzniklé asi o něco později, doložené např. Vatikánským kodexem a Alexandrijským kodexem. Svatý Jeroným užil pro Vulgátu aramejskou předlohu, kterou již nemáme k dispozici.¹³

¹⁰ Srov. LAPKO, R., *Tóbiho chválospev*, s. 48.

¹¹ Srov. LAPKO, R., *Tóbiho chválospev*, s. 48.

¹² Srov. FITZMYER, J. A., *Tobit*, s. 50-52.

¹³ BARUCQ, A., *Úvod do knihy Tobiáš, Judit a Ester*, in: Jeruzalémská bible, s. 671.

1.6. Teologie knihy Tóbijáš

V knize je dokonale vylíčeno zbožné a věrné rodinné společenství a v osmé kapitole se mimo jiné rozvíjí text Gn (2, 18) o manželství slovy, která částečně přejal i obřad svátosti manželství.¹⁴

I když je příběh poměrně krátký, nalezneme v něm velké množství krásných a hlubokých modliteb, které jsou pro křesťana velmi inspirativní. Jedná se o: Tóbitovu kající modlitbu po oslepnutí (3, 1-6), Sářino volání k Hospodinu v jejím potupení (3, 11-15), Tóbijášovu a Sářinu modlitbu o svatební noci (8, 5-8), Reúelovo díkůvzdání (8, 15-17) nebo Tóbitovu chválu Hospodina po návratu Tóbijáše (13, 1-18).

Náboženské ideály jsou vyjádřeny třemi slovními vazbami: chodit po cestách pravdy, prokazovat spravedlnost a činit skutky milosrdenství. Jedná se o projevy, které jsou původně přičítány samotnému Bohu a v knize Tóbijáš se takto projevuje také pokorný člověk - Tóbit.

Hlavním posláním knihy je vybídnout recipienta k důvěře v Boha a vyzvat jej k věrnosti Bohu a zachování Zákona zejména prostřednictvím konání skutků milosrdenství. Projevy milosrdenství a soucitu jsou vyzvedávány v celém příběhu a jejich úloha je osou celého vyprávění. Kniha Tóbijáš upozorňuje čtenáře na jejich nepostradatelnost a důležitost. Tóbit poznává a zažívá mnoho projevů Hospodinova milosrdenství a lásky svých bližních a předává tuto zkušenost dál, svému synovi. Nedbá na nebezpečí, které je mnohdy s těmito skutky lásky spojeno, a koná je beze strachu.

Celá kniha navazuje teologicky na starší starozákonné knihy, ve kterých Bůh rovněž vyslyší modlitby lidí, které provází v nebezpečí na jejich cestách, a není jim vzdálený ani v neštěstí či diaspoře.¹⁵

Je nutno poukázat na skutečnost, že se autorovi v příběhu podařilo vyzvednout harmonický rodinný život, vysokou hodnotu manželského svazku, příklad poctivosti a věrnosti Bohu i ve velkých obtížích, účinnou sílu modlitby a Boží pomoci prostřednictvím anděla Refáela v konkrétní lidské nouzi. Pro dnešního moderního

¹⁴ MACHULA, Tomáš. Můj anděl půjde před Tebou...[cit. 26. 07. 2015]. Dostupné z: <http://www.krystal.op.cz/amen/1997/AMEN9-97/10.htm>.

¹⁵ V knize Tóbijáš je mnoho odkazů na knihu Genesis, v nichž je zdůrazněno poselství 1. knihy Mojžíšovy a její hluboký přesah.

člověka může být cenný náhled do rodinného života a příklad zbožnosti a vzájemné úcty na Blízkém Východě v 3. - 2. stol. př. n. l.

2. SOCIOLOGICKÉ A ANTROPOLOGICKÉ ASPEKTY MANŽELSTVÍ V KNIZE TÓBIJÁŠ

V Izraeli bylo rozšířeno jak monogamní tak i polygamní manželství - to především u bohatších vrstev obyvatelstva¹⁶. V Písmu máme mnoho příkladů na oba tyto svazky¹⁷, ale ve zprávě o stvoření máme doklad o tom, že Bůh zamýšlel manželství monogamní.

„Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem.“ (Gn 2,24)

Můžeme říci, že manželství má základ od počátku plánu Stvořitele.¹⁸ Podle knihy Genesis je člověk úplný pouze tehdy, když muž a žena žijí ve společenství. Manželství je základem společenství a má podstatný vliv na morální i sociální utváření jedince.¹⁹ V biblickém pojetí je manželství obrazem Boží lásky k jeho lidu. Ve Starém zákoně je obrazem manželství ukázán Hospodinův vztah k jeho lidu, láska mezi mužem a ženou se stává obrazem Božího vztahu k jeho lidu. Tuto alegorii používá především prorok Ozeáš. Celé jeho manželství s nevěstkou je vyjádřením vztahu Boha k nevěrnému lidu.

Se třemi případy monogamního manželství se setkáváme v knize Tóbijáš. Jedná se o manželský svazek Tóbita s Chanou, Reúela s Adnou a Tóbijáše se Sárrou.

Knihy Tóbijáš poukazuje na morální vzor manželství. Mohli bychom také říci, že tato kniha dává manželství posvátný ráz. V knize je použita důležitá formulace z Genesis, která poukazuje na Boží záměr:

„Není dobré, aby člověk byl sám. Učiňme mu pomoc jemu rovnou.“ (Gn 2,18)

¹⁶ Srov. BIČ, M., *Palestina od pravěku ke křesťanství I.*, s. 154.

¹⁷ O polygamii máme první zmínku v Gn 4,19.

¹⁸ Srov. BIČ, M., POKORNÝ, P., *Co nevíš o Bibli.* s. 26.

¹⁹ Bible a morálka. Papežská biblická komise, s. 159. „Společenství je základní skutečností morálního života podle Bible. Je založeno na lásce, která přesahuje individuální zájmy a je pojátkem mezi lidmi. Tato láska je ve své nejhlubší podstatě zakořeněna v životě Trojice, projevuje se dynamickou silou Ducha Svatého a je zároveň pramenem i cílem autenticky křesťanského společenství.“

A teprve poté začíná Tóbijáš a Sára svou životní cestu společnou modlitbou:

„Hle, neberu si tuto svou sestru pro smilnění, nýbrž veden věrností. Příklad, abych došel smilování, já i ona, a abychom se společně dožili stáří.“ (Tób 8,7)

Její modlitba o lásku a vytrvání v společenství až do smrti znamená odvolání se na ideál prvního lidského páru stvořeného Bohem.

Tóbijáš ukazuje na tři základní pravdy o manželství:

- 1) manželství je vztahem zakládajícím se na lásce, věrnosti a úctě
- 2) manželství je vztahem jednoho muže s jednou ženou
- 3) manželství je vztahem dvou sobě rovných partnerů.

Ideální manželství se zakládá na uznání Božího zákona a naplněním každého manželského svazku je zrození potomstva. A právě pro tento důležitý úkol hraje velikou roli modlitba a čistota, ve které jsou Tóbijáš a Sára vzorným příkladem.

2.1. Podmínky manželství v knize Tóbijáš

Ve starozákonních knihách mají nezastupitelnou úlohu ve vybírání životních partnerů rodiče. Ti kladou svým dětem na mysl, aby při volbě partnera ctily Zákon a dodržovaly nařízení. Svým potomkům vybírají životní partnery sami bez konzultace s vlastními dětmi a sňatek mnohdy dopředu domlouvají.

V knize Tóbijáš je kladen důraz na endogamii, tj. že mladí lidé uzavírají sňatek jen v rámci vlastní skupiny či kmene. V příběhu jde tedy o to, aby si Žid vzal pouze Židovku. Z toho vyplývá jasné poselství dalším generacím, aby tento zákon ctily, byť žijí ve vyhnanství, kde je mnoho cizinců. Židovská linie a pokračování rodu je nejdůležitější.

Můžeme se domnívat, že šlo o výzvu zachování kmenové identity, a autor tak měl snahu chránit hodnoty a bohatství židovských rodin, protože kniha Tóbijáš poukazuje na to, aby manželství bylo uzavíráno mezi příbuznými, mezi příslušníky jednoho kmene.

„Chraň se, synu, všeho smilstva a především si vezmi ženu z potomstva svých otců. Neber si ženu cizinku, která není z kmene tvého otce, protože jsme synové proroků. Noe, Abraham, Izák, Jákob, to jsou naši otcové od věků. Pamatuj, synu, že ti všichni si vzali ženy z dcer svých bratrů a byli požehnáni ve svých dětech, a jejich potomstvo dostane zemi za dědictví.“ (Tób 4,12)

Kniha Tóbijáš ve výše zmíněném verši vyzvedá a zdůrazňuje praotce vyvoleného národa, aby si Tóbijáš, ale i další generace uvědomily onu pokračovací linii, v které má Tóbijáš vstupem do manželství pokračovat. Jde o zachování Božího vyvoleného národa, který má pokračovat v dalších generacích.

V případě Sáry měl sňatek zajistit dědičné právo na majetek, v případě jejího manželství s cizím příslušníkem kmene by došlo k odcizení a ztrátě majetku a tomu sňatek s Tóbijášem zabránil. R. Lapko²⁰ ukazuje na spojitost, kterou můžeme najít v knize Numeri:

„Každá dcera, která obdrží dědictví od některého izraelského pokolení, vdá se za někoho z čeledi svého otcovského pokolení, aby Izraelci podrželi ve vlastnictví dědictví po svých otcích, každý to své. Dědictví nebude přecházet z pokolení na pokolení. Izraelská pokolení budou všechna spjata se svým dědictvím.“

(Nm 36, 8-9)

2. 1. 1. Sňatek s příbuznými

Ve starozákonních knihách nebylo manželství s příbuznými přípustné v linii vzestupné ani sestupné. Kniha Leviticus v 18. kapitole zakazuje sňatek s rodiči, prarodiči, sourozenci a dětmi, a to i s nevlastními, s vnuky, se sourozenci rodičů, se synovci a neteřemi²¹.

²⁰ Srov. LAPKO, R., *Rodina a manželstvo v knihe Tobiáš- sociologické a antropologické aspekty*, s. 68.

²¹ BIČ, M., *Výklady ke Starému zákonu I*. Praha: Kalich, 1991. s. 375. „Původně šlo patrně o uzavřený zákoník deseti nebo dvanácti zákazů. Nevztahoval se jenom na lidi pokrevně blízké příbuzné. Nejvlastnější příčinou těchto zákazů byl protest proti rozmanitým formám pohlavních (a náboženských) vztahů u okolních národů.“

V knize Tóbijáš je Sára jediným potomkem Reúela a aby naplnila Zákon, musí být provdána za příbuzného. Tóbijáš je její nejbližší příbuzný, ale Sára o něm neví. Z knihy se nedozvídáme, v jakém příbuzenském sňatku spolu jsou a proč o sobě neví, autor tyto skutečnosti vynechává. Boží prozřetelností však dojde k naplnění Zákona a Tóbijáš si vezme Sáru za manželku. To Refáel řekne Tóbijášovi o Sáře:

„...Ten člověk je tvůj příbuzný. Má dceru a její jméno je Sára. Kromě Sáry nemá ani syna, ani dceru. Ty jsi její nejbližší příbuzný ze všech lidí, kteří by ji mohli obdržet. A máš právo obdržet i to, co má její otec.“ (Tób 6, 11)

2.1.2. Sňatek dcery, která je dědičkou

V příběhu se hovoří o dohodě mezi otcem nevěsty a ženichem, předání nevěsty ženichovi, žehnací modlitbě, smlouvě a slavnostní hostině.

Bylo zcela běžné, pokud manželé neměli žádného mužského potomka, pouze dceru, že ta se stávala dědičkou. A tak to bylo také u Sáry, která byla jediným dítětem. Podmínkou však bylo, aby byla provdána za příbuzného muže nebo za muže z téhož kmene, aby bylo zachováno „dědictví otcovského pokolení“.

„Ať se vdají za koho se jim zlíbí, jen ať se vdávají v čeledi svého otcovského pokolení. Dědictví Izraelců nesmí přecházet z pokolení na pokolení. Izraelci budou spjatí každý s dědictvím svého otcovského pokolení.“ (Nm 36,6-7)

Bylo nutno zabránit dělení a směšování území jednotlivých kmenů v Izraeli. Povinností Sáry tedy bylo vzít si příbuzného nebo příslušníka stejného kmene²², což bylo nemožné po smrti sedmi mužů. Boží milosrdenství je však nezměrné, a tak se stalo, že Sára potkala Tóbijáše, který byl její příbuzný a který manželský svazek naplnil.

²²BIC, M., *Výklady ke Starému zákonu I.* Praha: Kalich, 1991. s. 493. „Nejde o omezování osobní svobody, ale o zájem příslušného pokolení. Lidé nesmějí prohosподаřit, co jim Bůh daroval. Nelze ovšem říci jednoznačně, zda možnost sňatku byla omezena jenom na čeled' daného kmene anebo rozšířena na celé pokolení.“

2.1.3. Levirátní manželství

Levirátní manželství²³ je pojem, se kterým se v dnešní době nesetkáme. Ve své době však mělo svůj význam a opodstatnění. Bylo jasně vymezeno v Mojžíšově Zákonu a můžeme se o něm dočíst například v Genesis (38,8).

Jedná se o nařízení, ze kterého vyplývá, že zemře-li muž bez syna, má si bratr zesnulého nebo jiný příbuzný vzít ovdovělou ženu a první dítě, které se narodí z tohoto svazku, náleží mrtvému se všemi dědickými právy i povinnostmi.

V knize Tóbijáš nemůžeme s jistotou hovořit o levirátním manželství. O Sáře víme, že žila v domě svých rodičů a byla sedmkrát vdaná, ale nikde není zmínka o tom, že by byla vdovou. Jedna ze služebných Sáře vyčítá, že nenaplnila manželský svazek, že nenosí jméno po svých mužích:

„...Byla jsi provdána za sedm mužů a po žádném z nich nemáš jméno.“ (Tób 3,8)

S jistotou nemůžeme také říci, zda oněch sedm mrtvých mužů bylo v příbuzenském svazku. Z knihy Tóbijáš se dozvídáme pouze to, že Sára byla provdána za sedm mužů z bratrů Reúelových, ale o koho přesně šlo, nevíme. Počet sedm naznačuje naprostou bezvýchodnost její situace.

Manželství s Tóbijášem bylo velikým darem, který dal Bůh Sáře, aby nebyla smutná a mohla potěšit svou rodinu. Byl to Boží záměr, kterým Bůh ukázal své milosrdenství a moc.

²³ NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*. s. 375. „Levirátní sňatek [švagrovský od lat. levir = švagr]. Zemřel-li někdo bez dětí, bylo povinností bratra zesnulého, aby vdovu po zesnulém pojal za manželku a vzbudil potomstvo svému bratru [Gn 38,8; Mt 22,24; Dt 25,5n]. První syn z tohoto l. manželství byl pokládán za potomka zesnulého a měl všechna jeho práva. Povinnost uzavřítí l. s. se vztahovala po pravidle jen na bratry, kteří měli společného otce a byli dosud svobodní, ale bylo též stanoveno, kdo po nich přijde na řadu. Příbuzný se ovšem mohl této povinnosti vzepříti. V tom případě musel podstoupiti veřejnou potupu a jeho bydliště bylo označeno jako „dům bosého“ [= sezutého Dt 25,7–10]. Povinnost l. s. odpadla, zůstala-li po zemřelém aspoň dcera. [Nu 27,1–11], již náležela dědická práva, ale jen tak dlouho, pokud se neprovdala za někoho, kdo nepatřil její čeledi [Nu 36,6], neboť půda měla zůstat v tom pokolení, jemuž byla přičena.“

2.2. Manželský obřad v knize Tóbijáš

Manželský obřad je v knize Tóbijáš dobře popsán. Vede ho otec nevěsty Reúel a není to v dané době nic mimořádného²⁴. V době Tóbijáše nemusel být přítomen u sňatku kněz a otec nevěsty byl zcela kompetentní osobou při uzavírání sňatku. Na manželskou smlouvu odkazuje kniha Tóbijáš:

Reúel zavolal svou dceru Sáru. Když k němu přišla, vzal ji za ruku, dal ji Tóbijášovi a prohlásil: „Přijmi ji. Podle Zákona a podle ustanovení v Mojžíšově knize ti ji dáváme za manželku. Měj ji za ženu a odved' ji k svému otci ve zdraví. A nebeský Bůh, ať vás provází svým pokojem.“ (Tób 7,13)

Nejdůležitějším aktem obřadu bylo, když Reúel odevzdal ruku Sáry Tóbijášovi. Tímto skutkem byl proveden právoplatný manželský obřad. Následovalo slavnostní potvrzení smlouvou a jídlem. Po večeři odvedli Tóbijáše do pokoje, kde na něj čekala Sára.

Dále v knize se pak popisuje svatební veselí, které trvalo 14 dní. Důvodem pro poměrně dlouhého veselí byla ta skutečnost, že Sára byla vysvobozena ze spárů Asmodaje, což byl důvod veliké radosti.

Sára, která byla jedináčkem, dostávala věno. Reúel, otec nevěsty, velice štědře obdarovává Tóbijáše a přislubuje novomanželům také druhou půlku svého majetku po jeho smrti.

Neplodnost ženy byla považovaná za neštěstí a v jistém slova smyslu za Boží trest. Početné potomstvo bylo znamením naplnění manželství.

2.3. Manželská krize v knize Tóbijáš

Všichni manželé procházejí v různých životních etapách krizemi, které s sebou přináší čas, stáří, stereotyp, nemoc či jiné aspekty. Ne jinak tomu bylo také v Izraeli.

²⁴ Srov. LAPKO, R., *Rodina a manželstvo v knihe Tobiáš- sociologické a antropologické aspekty*, s. 62.

Také kniha Tóbijáš vypovídá o krizích a neshodách, kterými manželé museli procházet a které zvládli a překlenují.

Tóbit a Chana jsou manželé, kteří žijí v těžkých podmínkách exilu a bez větších obtíží řeší situace spojené s životem v Ninive. Manželské neshody u nich začínají až v době, kdy Tóbit oslepne. A nemoc je najednou příčinou chudoby, do které rodina upadá a také rodící se krize ve vztahu obou manželů. Může nám to přijít zvláštní vzhledem k tomu, jakými lidmi oba jsou. Tóbit nemající strach v cizí zemi se postavil nařízením a ač mu hrozí trest, pomáhá svým soukmenovcům. A Chana, žena, která je v těžkých dobách oporou svému muži, nereptá a čelí s odvahou všemu. Tóbit, muž, který je hlavou domácnosti, je najednou odkázán zcela na pomoc druhých. Dva roky se o něj a jeho rodinu staral synovec Achikar a později jeho žena Chana. Ta vykonávala ženské práce, za které dostávala mzdu. Tkala a prodávala látku. Jednoho dne však dostala k penězům přídatkem kůzle a Tóbit obvinil Chanu, že jej ukradla. Můžeme se jen domnívat, jestli si skutečně myslel, že bylo kradené nebo zda na něj pouze přišel splín z toho, že je závislý na své ženě, která ho živí. Ale obvinění, které Tóbit vznesl, se Chany velice dotklo. Nedivme se, že se Chana vůči tomu ohrazuje, brání a slovně napadá svého muže.

„...Kam se poděly tvé skutky milosrdenství? Kam se podělo tvé spravedlivé jednání? Teď se ukázalo, co jsi zač?“ (Tób 2,14)

Chana toho musí mít dost. Stará se o svého muže, vydělává, a když dostane něco navíc, místo toho, aby se radovali, dostává se jí obvinění od člověka, kterého miluje, ctí a očekává od něj podporu. Možná vnitřně zažívají to stejné oba, protože Tóbit určitě stejně jako Chana čeká u svého protějšku pochopení a úctu. Tóbit se s pláčem kaje a prosí Boha o smrt, aby už nemusel poslouchat výčitky své ženy.

Při dalších událostech, kdy Tóbit posílá svého syna Tóbijáše pro peníze, na které se rozpomněl, si můžeme myslet, že je manželská bouře zažehnána, ale není tomu tak. Poté, co Tóbijáš odešel pro peníze a nevracel se v daný čas, oba rodiče malomyslní a přemýšlejší, co se mohlo stát. Tóbit přemýšlí, zda jeho přítel Gebael ještě žije a zda jeho syn dostane uložené peníze. Chana obviňuje svého manžela, že poslal Tóbijáše, jejich jediné dítě, na cestu, během níž zemřel. Nic nedá na útěšná slova svého muže a utápí se v žalu.

Neshody manželů jsou zažehnány až po uzdravení Tóbita, kdy se oba radují a jdou vstříc společné budoucnosti s nadějí. Jejich syn uzdravil otcovy oči i vztah rodičů. Tóbijáš s manželkou Sárrou je pro rodiče nadějí v lepší budoucnost.

Svazek mezi Reúelem a Adnou je podobný. Také oni žijí ve vyhnanství a společně čelí útrapám spojeným s životem v exilu a mají v sobě vzájemnou podporu. Také jejich krize ve vztahu přichází až později. Nastává až poté, kdy jejich jediná dcera nemůže naplnit manželství. Jaká to musela být bolest a utrpení, když prožívali trápení své dcery a když onu bolest prožívali sedmkrát. Jakými výčitkami si museli projít, jak se k nim zachovali jejich sousedé a nejbližší, kolikrát se museli navzájem vinit z toho, co se stalo. Nakonec však i oni zažívají radost, pramenící z naplněného manželského svazku své dcery a do budoucnosti hledí s radostným očekáváním další rodící se generace.

Je zřejmé, že se autorovi podařilo v celém příběhu vyzvednout manželskou lásku, věrnost a úctu. Tyto hodnoty převažují ve vypravování veškeré krize.

2.4. Manželská souhra v knize Tóbijáš

Cesta manželů životem se dá přirovnat k velmi náročnému výstupu na vysokou horu. Oba dva čerpají z toho, že se mohou vzájemně spolehnout jeden na druhého. Mohou se navzájem povzbuzovat a být si oporou. Jdou tuto pouť ve zlém i v dobrém společně. Mají možnost se během cesty lépe poznat, přijímat se a čerpat ze společné lásky. Odměnou jim je láska jejich dětí a toho, který je na tuto společnou cestu povolal a který je nakonec přijme do své náruče. Toto chápání manželského svazku se v Tóbijáši naplňuje.

Manželská souhra či soulad je to, oč se mají manželé snažit a z čeho mají těžit. A v podmínkách, ve kterých žili manželé Tóbit s Chanou, či Reúel s Adnou, to nebylo nic jednoduchého. Museli opustit své domovy, přátele a žít v cizí zemi, kde měli více nepřátel než přátel. A přesto z celé knihy na nás dýchá hluboká bezmezná láska, porozumění a vzájemná úcta.

V příběhu je patrná rovnocennost mezi manželi, nikdo z manželů se nevyvyšuje nad toho druhého, oba mají ve vztahu rovnoprávné postavení.

Manželky v rodině mají důležitou úlohu. Jsou především dobrými manželkami, matkami, utěšovatelkami ale i živitelkami rodiny. Jsou svými muži milované a mají velikou víru v Boha. Díky své víře a opravdové lásce k Bohu i svým manželům zvládají své postavení a celou nelehkou situaci.

Chana je oporou svému muži a neprotiví se jeho rozhodnutím. Nerozmlouvá mu pohřbívání soukmenovců a stojí mu po boku v jeho nemoci. Adna je matkou, která miluje Sáru a utěšuje ji v jejím neštěstí. Sára toužící po dětech a manželství, je věrná svému muži a stojí mu po boku.

Všichni tři manželé Tóbit, Reúel a Tóbijáš se nestydí za lásku ke svým ženám a svých manželek si váží. Autor popisuje jejich náklonnost k vlastním ženám jako něco naprosto přirozeného a běžného. Čtenáře nenapadne, že by to mohlo být jinak. Všichni mají obrovskou víru v Boha, která je pro ně naprosto přirozená, z té těžší. Víra naplňuje jejich lásku a jejich vztah k Bohu se odráží ve vztahu k manželkám. A právě to je tím manželským souladem, tou souhrou, harmonií, která na nás z těchto tří manželství dýchá.

3. SOCIOLOGICKÉ A ANTROPOLOGICKÉ ASPEKTY RODINY V KNIZE TÓBIJÁŠ

Z knih Písma víme, že rodina není přežitkem, ani výjimkou, ale že rodinu tvoří společenství nedokonalých lidí různých povah, které tvoří skutečný domov.

Kvalita vztahů mezi jednotlivými členy rodiny je v Písmu odrazem vztahu člověka k Bohu. Základ, o který se mohou opírat vztahy uprostřed každé křesťanské rodiny, je víra v Hospodina. A v knize Tóbijáš je rodina postavena na pevných základech víry, se kterými nezatřeše ani vyhnanství ani jiné životní krize.

V knize Tóbijáš se dočítáme o rovnoprávném soužití manželských párů a rovnocenném postavení manželů. O dalším rovnoprávném svazku muže a ženy vypovídají slova v Písmu pronášena ženou, jsou o sounáležitosti a nerozlučitelnosti.

"Já jsem svého milého a můj milý je můj..." (Pís 6,3)

Z většiny starozákonních knih se však dovídáme zejména o patriarchální rodině, která v Izraeli převládá. V té byl manžel pánem v rodině a manželka mu byla podřízena.

3.1. Vykreslení rodiny v knize Tóbijáš

Samotná kniha začíná předmluvou, v níž se seznamujeme s Tóbitovým rodokmenem, který vykresluje linii Tóbitových pradědů. V dalších verších se autor odvolává na kmen a vzpomíná další příbuzné z této veliké rodiny. Je zde patrná snaha autora o vyzvednutí rodiny a poukázání na její kořeny a hodnoty i v zajetí. Můžeme v tom vidět určitou prestiž a důležitost postavení rodiny pro Izraelity. Podstatná je však soudržnost a rodinné vztahy, ty nám ukazují, jak má rodina vypadat a jednat. V celém příběhu je kladen důraz na rodinné vazby, což je zřejmé například při oslovení – bratře, sestro, synu, dcero, matko, otče a to i k nepokrevným příbuzným.

Obraz rodiny v knize Tóbijáš zdůrazňuje především zbožnost, která proniká celý rodinný život. Vstup do manželství a založení rodiny je pozváním pro všechny křesťanské manžely, manželky a otce a matky, aby se nechali Bohem vést a budovali

na tom, aby v této roli s Boží pomocí obstáli. V celém příběhu provází všechny rodinné příslušníky víra v Boha v jejich každodenních těžkostech, starostech, trápeních, ale i v radostech. Víra a zbožnost je to, na co se rodina v Tóbijášii zaměřuje.

Na rodinu můžeme v Tóbijášii nahlížet také jako na splnění Hospodinova slibu, který dal svému lidu. Ten pokud bude dodržovat Zákon, tak se mu povede dobře a Bůh ho rozmnoží. A proto Hospodin slyší volání svých dětí Tóbita a Sára a mění a naplňuje jejich životy. Bůh Sáře umožňuje vdát se, mít manžela a později zrodit potomstvo. Je zřejmé, že potomci Sára a Tóbijáše jsou Jeho darem a dědictvím.

„Hle synové jsou dědictví od Hospodina, mzdou od něho plod lůna.“ (Žl 127,3)

V Písmu se dočítáme o tom, že člověk dostává život ne od rodičů, ale skrze rodiče. V darování nového života se pojí dvě síly božská a lidská. Tuto skutečnost nalézáme v Písmu ve slovech matky makabejských synů:

„Nevím, jak jste vznikli v mém lůnu, já vám nedarovala ducha a život, ani jsem nikomu z vás nedala dohromady všechny části těla. Proto tedy Stvořitel světa, který dává vzniknout člověku při zrození a zná původ všech věcí, vám ve své milosti daruje život znovu, když teď dáváte přednost jeho zákonům před sebou samými.“

(2 Mak 7,22-23)

3.2. Postavení ženy v knize Tóbijáš

V knize Tóbijáš mají ženy důležité postavení, nejsou jim přiřazena menší práva než mužům. Ve starozákonním Izraeli však bylo běžné, že ženy nebyly rovnoprávné mužům, nebyly však postaveny ani na úroveň otrokyň²⁵. Ženy zastávaly všechnu těžkou práci na poli i v domácnosti. Žena si získala své postavení a úctu především jako matka.

V příběhu o Tóbijášii jsou ženy oporou svých manželů, mají úctu svých manželů i dětí. Jsou těmi, na které se jejich manželé spoléhají. Chana, Adna i Sára jsou oddané manželky a dobré matky. Jsou hrdé na to, že mohou být matkami a starat se o své děti. Jsou nositelkami života a pokračovatelkami rodu. Jejich úlohu nelze srovnat s úkoly

²⁵ Srov. Bič, M., *Ze světa SZ*, s. 255.

mužů. Žena je nepostradatelná pro celou rodinu a rod. Je patrné, že ženy jsou zde těmi, které se starají o pokračování rodu.

Zmíněné ženy nejsou nikým vedeny, jako je tomu u Tóbijáše, kterého provází anděl. Mají víru v Boha a jsou průvodkyněmi svých mužů. Jsou silné a přijímají těžký život v exilu. Umí se podřídit a podpořit rozhodnutí svých manželů, ale umí také najít řešení v těžkých situacích, jsou věrné, odvážné i pokorné.

U Chany a Sary můžeme spatřovat jistou podobnost s jinými starozákonními ženami. Chana nám může připomínat Samuelovu matku Chanu a Sára Abrahamovu manželku, toužící po mateřství. Pouze Adna se v jiných starozákonních knihách nevyskytuje a nelze u ní najít podobnost s jinou biblickou ženou. Adna je výjimečná žena, která se nehádá se svým manželem a nemusí se starat o obživu mimo domov, jako tomu je u Chany²⁶. Adna žije v souladu se svým mužem, vítá společně s Reúelem Tóbijáše ve svém domě a utěšuje Sárú.

3.3. Postavení muže v knize Tóbijáš

Celý Izrael ve Starém zákoně byl patriarchální společností. Hlavní místo zastával muž. V rodině byl větší zájem o narození syna. Prvorozený měl zvláštní postavení. Stával se otcovým zástupcem i nástupcem v jeho povinnostech, měl největší podíl na dědictví²⁷.

Muži jsou ve středu zájmu celé knihy, už celý začátek knihy vyzvedá mužské předky Tóbita. Mužští hrdinové jsou silné osobnosti, které mají silnou víru v Boha a řídí se Zákonem. Jejich slabosti ustupují do pozadí a celý příběh vyzvedá především jejich přednosti. Mají úctu ke svým předkům, milují své manželky a dobře vychovávají své děti. Jsou vzorem otcovství a příkladem pro další generace.

Tóbit je mužem, který celý svůj život plní Boží nařízení a i v exilu se hlásí k Bohu, tradicím, rodu a spravedlivému jednání. Můžeme ho pokládat za náročný kámen celého příběhu. Jeho vysoké postavení upevňuje jeho syn.

²⁶ Bow, Bewerly. Edna: Apocrypha. *Jewish Women: A Comprehensive Historical Encyclopedia*. 1 March 2009. Jewish Womens Archive. [cit. 18. 08. 2015]. Dostupné z <http://jwa.org/encyclopedia/article/edna-apocrypha>

²⁷ Srov. Bič, M., *Palestina od pravěku ke křesťanství I*, s. 159.

Reúel je postava v otcovském duchu podobná Tóbitovi, má starost o svou dceru, ale starost také o Tóbijáše, kterého upozorňuje na předchozí Sářiny svazky²⁸. Je tedy starostlivým otcem, ale i prozíravým mužem, který o Sářině svatební noci nachystá také hrob pro Tóbijáše. Později však zabezpečí život novomanželů. Reúelovo postavení není tak pevné, nemá mimo Sáru mužského potomka, a tak doufá, že se Sára dobře provdá a porodí dědice.

Tóbijáš je podobný svému otci, upevňuje svým životem postavení své i svého otce. Naplňuje Zákon, vrací svému otci zrak. Je však také tím, kdo se v příběhu nechá vést, má na cestě průvodce, který mu radí a pomáhá. Jeho postavení se v příběhu vyvíjí a upevňuje, je osobou, která uzdravuje dvě rodiny a tím naplňuje také své štěstí.

3.4. Postavení rodičů v knize Tóbijáš

Rodiče v knize Tóbijáš mají za úkol připravit své děti na manželství a vštípit jim úctu ke svým předkům. Rodiče dbají na dodržování Zákona a svým vlastním dodržováním ukazují a předávají toto poselství další generaci.

Z celého příběhu je patrné, že si rodiče dělají veliké starosti ohledně vlastních dětí a osud dalšího pokolení jim není lhostejný. Jejich slzy, které často provází vyprávění, jsou známkou rodičovské lásky, která je bezmezná. Je pro ně důležitá budoucnost potomků, ať už z materiální stránky, na kterou příběh poukazuje, tak i po stránce morální, která se nese celým vyprávěním.

Rodiče Tóbijáše i Sáry jsou poměrně staří, mohli by být prarodiči, ale nejsou. Mají tedy důvod mít obavy o své děti, o zachování rodové linie a často pomýšlejí na smrt jako na únik ze svého trápení.

²⁸ Srov. LAPKO, R., *Rodina a manželstvo v knihe Tobiáš- sociologické a antropologické aspekty*, s. 31.

3. 4. 1. Postavení Tóbita a Chany

Tóbit a Chana vystupují a jednají v příběhu především jako manželé a rodiče. V jejich společném životě je zjevná láska a úcta s jakou jednají. Mají jasný úkol, zachovat rod a svému synovi předat vše, co sami mají a znají. S úctou a respektem poukazují na své předky a na jejich život.

Svému osudu a životu v exilu čelí s vírou v lepší budoucnost pro další pokolení. Jejich postavení upevňuje Tóbijáš, který jedná podle příkazů svých rodičů a dodržuje stejně jako oni Mojžíšův zákon.

Láska k Bohu a k člověku k nám promlouvá v duchu blahoslavenství formou příběhu. Tóbit přijímá snachu Sáru do rodiny, žehná jejich svazku a modlí se za dobrý život svých dětí.²⁹

3. 4. 2. Postavení Reúela a Adny

Reúel a Adna jsou těmi, kteří mají za úkol připravit Sáru na úlohu manželky a matky. Jejich snaha však není odměněna hned. Jsou v příběhu vykresleni jako dokonalý pár, který mezi sebou nemá neshody, ale jejich postavení není ve společnosti jisté. Jejich dcera Sára byla provdána za sedm mužů, ale ani jednou nenaplnila manželství a nemá děti. Až manželství Sáry s Tóbijášem upevňuje postavení Sáriných rodičů a oni se mohou radovat ze života své dcery. Až další generace zajišťuje v příběhu skutečné štěstí manželů a rodiny.

²⁹ Srov. „Tobit heisst sie äusserst warmherzig will-kommen und spricht sie als Tochter an. Damit ist sie voll in seine Familie aufgenommen. Weiter preist er ihren Gott, dann ihren Vater (einzig die Mutter Saras fehlt), seinen Sohn Tobiáš und zuletzt Sara selbst, nochmals mit der familiären Bezeichnung Tochter. Sein Haus bezeichnet er als ihr Haus, womit er ihr die Verfügungsgewalt als Hausfrau überträgt Hanna ist in der Ganzen Szene nicht erwähnt, auch im folgenden Kapitel kommt sie nicht vor. Ob diese als Schwiegermutter Saras ihre Vollmachten abgeben muss, wird nicht erwähnt. Jeden falls haben sich bei der neuen Sachlage die beiden Frauen in Tobits Haus sowohl die Arbeit wie die Stellung zu teilen. Wie dies genau geschieht, darüber wird kein Wort verloren.“ ZENGER Erich / SCHÜNGEL-STRAUMANN Helen: Tobit, 152-153.

3. 5. Postavení dětí v knize Tóbijáš

Pro Izraelity jsou děti „základem národa“, zárukou jeho přetrvání, historickou kontinuitou a budoucností. Početné potomstvo dávalo rodině záruku trvání. Dítě tedy nebylo jen členem rodu, ale také jeho pokračovatelem.

V knize vystupují dvě děti, které už nejsou malými dětmi, ale dospělými lidmi, kteří jsou na prahu vstupu do manželství.³⁰ Oba jsou jedináčky, svými rodiči milováni a ceněni. Rodiče jsou na ně pyšní, ale zároveň jsou na ně přísní a očekávají jejich poslušnost. Sára a Tóbijáš jsou ideální děti, které plní vůli svých rodičů a své rodiče poslouchají. Ani jeden z nich nemá problém splnit jakýkoliv požadavek svých rodičů. Jsou dětmi, po kterých mnozí rodiče touží.

Když se Tóbit rozpomene na uložené peníze v Ragách, zavolá si svého syna, aby se pro ně vydal a vyzvedl je. Než však Tóbijášovi cokoliv o penězích řekne, přikazuje mu, aby ctil svou matku, v případě smrti pohřbil své rodiče a uděluje mu i jiná nařízení, na která má myslet, aby splnil otcovu vůli. Tóbijáš se nijak neprotiví otcovým příkazům a v celém dalším životě se snaží jednat dle těchto nařízení. Je oporou pro své rodiče.

Podobné je to u Sáry, která nespáchá sebevraždu, aby nezničila pověst rodiny. Později se podřizuje vůli svého otce a přijímá Tóbijáše za manžela bez protestů. Ani jeden z nich nemá problém začít společný život. Z celého jejich jednání je patrné, že mají za svůj život plnou odpovědnost a že jsou schopni překonávat i ty největší překážky s láskou a úctou.

V celém příběhu jsou děti darem. Jsou těmi, kteří ctí a pečují o své rodiče ve stáří a nesou jména svých rodičů. Jsou pokračovatelé rodu a také těmi, kteří nesou dál poselství svých předků. Už Desatero hovoří o tom, že úcta dětí k rodičům vede k blahobytu a děti, které mají úctu ke svým rodičům, ji mohou očekávat od svých vlastních potomků.³¹

³⁰ Srov. LAPKO, R., *Rodina a manželstvo v knihe Tobiáš- sociologické a antropologické aspekty*, s. 48.

³¹ Srov. LAPKO, R., *Rodina a manželstvo v knihe Tobiáš- sociologické a antropologické aspekty*, s. 51.

3.5.1. Tóbijáš

Tóbijáš je jediným milovaným dítětem Chany a Tóbita, ale jako syna jej také přijali do domu Sářini rodiče. Reúel, Adna a Sára plakali, když se dozvěděli, koho mají před sebou a nechali na jeho počest porazit berana a připravit pohoštění. Přivítali ho těmito slovy:

„Bud' požehnán, chlapče, synu ušlechtilého a dobrého otce.“ (Tób 7,6)

Podobným způsobem i slovy je Tóbijáš uvítán také Gebaelem, který přijel na svatbu. Gebael rovněž neskrývá své dojetí nad shledáním a podobnými slovy mu žehná:

„Muži ušlechtilý a dobrý, synu muže ušlechtilého a dobrého, spravedlivého a prokazujícího milosrdenství, kéž ti dá Hospodin požehnání nebeské, ...“ (Tób 9,6)

Je zcela zjevné, že setkání s Tóbijášem bylo mimořádnou událostí. Je nutno v osobě Tóbijáše hledat také shodnost s Tóbitem, s tím, komu byl Tóbijáš podobný nejen fyzickými znaky, ale především charakteristickými rysy. Tóbijáš byl synem dobrého otce, který prokazoval milosrdenství a jeho potomek byl v tomto stejný. Skrze Boží lásku vykonal velký milosrdný čin. Zachránil dvě rodiny a ještě zachránil od hanby a potupy Sáru, kterou přijal za svou manželku. Tóbijáš byl „velkým“ synem „velkého“ otce, jeho podíl na štěstí všech je veliký.

Na Tóbijáše nemůže nahlížet jako na dítě v pravém smyslu, v knize se nedočteme nic o jeho dětství, o tom jak byl vychováván. Pro jeho úkol to není důležité, nejdůležitější je, že stejně jako jeho otec věřil Bohu, dodržoval Zákon, poslouchal své rodiče a choval se k nim s úctou. Úctu ke svým rodičům projevuje, když namítá Refáelovi:

„Jsem jediný syn svého otce. Kéž nezemřu a neuvedu život svého otce a své matky s trápením nade mnou do hrobu. Nemají jiného syna, aby je pohřbil.“ (Tób 6,15)

Už zde v něm vidíme muže, který převzal zodpovědnost nejen za sebe, ale za své rodiče. Už to není dítě, které mají na starosti jeho rodiče, ale on sám má ve svých rukou životy dalších lidí. Tóbijáš má sílu pokračovat v díle svých praotců a naplňovat příkázání.

3.5.2. Sára

Je jedinou dcerou Reúela a Adny, je milovanou dcerou v domě svých rodičů. Také ona je přijata rodiči Tóbijáše jako dcera:

„Kéž vejdeš ve zdraví, dcero. Požehnaný Tvůj Bůh, že tě přivedl k nám, dcero.“

(Tób 11,17)

Ani o Sářině dětství není v knize ani zmínka i její příběh se odehrává v dospělosti. Neznáme přesný Sářin věk, ale můžeme o ní říci, že je zralou osobností. Když přemítá nad sebevraždou, ví, že by tím ublížila svým rodičům, že by tak poskvnila jméno své rodiny a celého rodu. Sára chápe, že by ničemu nepomohla, kdyby se oběsila. Ví, že by naopak zhoršila situaci svých rodičů. Je jediná dcera svých rodičů, a tak nalezne v sobě sílu a prosí Boha o pomoc, také ona nese zodpovědnost svým rozhodnutím za celou svou rodinu. Nejedná se o rozhodnutí jí samé. Svě jednání chápe v kontextu celého rodu, a to je pro ni rozhodující.

U Sároly nenajdeme žádné špatné vlastnosti ani známku zlého charakteru, je dokonalou ženou. Je dcerou, která poslouchá své rodiče, má víru a nemá žádné námitky vůči sňatkům, které její otec domluví. Bohužel ve své době ani tyto přednosti nevyváží skutečnost, že nemá děti. Její postavení se ve společnosti upevní až naplněním sňatku, až vlastními dětmi, po kterých Sára touží.

Sára je podobně silná jako Tóbit, podobně jako on snáší trápení, které ji postihuje. Oba mají společné povahové rysy a nakonec se Sára stává jeho dcerou. Můžeme to chápat jako poctu pro Sáru, ale i pro Tóbita. Sára nalézá v Tóbitovi otce, jakým jí je Reúel a Tóbit v Sáře dostává dceru, jako věno, jako dědictví od Boha za projevené skutky milosrdenství.

4. HODNOTY MANŽELSTVÍ A RODINY V KNIZE TÓBIJÁŠ

Láska manželů a rodičů má schopnost uzdravit mnohé rány. A v knize Tóbijáš má manželská a rodičovská láska léčivou moc. Má moc uzdravit vztahy v trpících rodinách. Může nám připadat, že útrapy, se kterými se v příběhu setkáváme, zbavují lásku její obnovující síly. Je však důležité si uvědomit, že všechny uzdravovací schopnosti lásky závisí v životě každého člověka na Boží milosti, odpuštění a usmíření. A právě díky Božímu milosrdenství získávají manželé: Tóbit a Chana, Reúel a Adna, Tóbijáš a Sára duchovní energii začínat stále znovu. Sílu, která jim pomáhá jít dál, překonávat úskalí a řídit se Zákonem.

Manželský svazek Tóbijáše a Sary není jen pokračováním rodu, ale můžeme v něm vidět také vzájemnou pomoc, ochranu a útočiště pro oba. Tóbijáš je pro Sárú zachráncem ze samoty. S pomocí Rafaela vysvobozuje Sárú ze spáru Asmodaje a odvádí si ji do svého domu jako svou ženu. A Sára se stává pro Tóbijáše záchránkyní v jeho samotě a průvodkyní na společné cestě životem. Vzájemná záchrana, ochrana a pomoc ze samoty jsou hlavními manželskými hodnotami, na které příběh poukazuje.

Manželství Tóbijáše a Sary je krásným příkladem harmonického vztahu, kterému předcházelo nejen velké utrpení Sary, ale také Tóbijášovo nasazení, poslušnost vůči Bohu i odvaha, se kterou vše zvládal. Lásku Tóbijáše k Sáře už od počátku charakterizuje mrav - étos, tj. „vůle a volba hodnot“³², ochota být spolu v dobrém i zlém až do smrti. Tóbijáš dosáhl vítězství nad zlem především díky Božímu vedení. Pokorná Tóbijášova modlitba vyjadřuje touhu po věrné lásce až do smrti a odhaluje jeho nitro. Společná modlitba snoubenců, která je důležitá pro společné sdílení, je základem manželského vztahu a fungování rodiny. Je klíčem pro řešení veškerých situací, je zdrojem moudrosti a lásky. Modlitbu můžeme v příběhu přirovnat k úrodné půdě, ze které vzejde další generace. Modlitba má v příběhu rozhodující úlohu.

Rodiny, které nás celým příběhem provází, jsou naplněny bezpodmínečnou láskou ke svým dětem a obrovskou úctou vůči svým předkům. Hodnotu těchto rodin můžeme

³² Srov. JAN PAVEL II., *Teologie těla*, s. 519.

spatřovat v síle pospolitosti, s níž jednají. Jsou to rodiny, které se v zajetí nepodřídily cizím národům a zachovaly si svou víru i přes různá úskalí, která je postihla.³³

V jednotlivých rodinách můžeme najít obraz rodiny izraelského národa, kterou Bůh opakovaně zkouší a která ví, že v obyčejných skutcích lásky, jakými je pohřbívání soukmenovců a darování almužny, může nalézt cestu k Bohu.

4.1. Manželská a rodičovská solidarita

Pod pojmem manželská solidarita si můžeme představit manželskou jednotu, vzájemnost a soudržnost. Jsou to pojmy, které v Bibli nejsou přímo použity, ale přesto se o nich z Písma dozvídáme. A vzorovým příkladem manželské a rodičovské solidarity mohou být pro nás mimo jiné bibliční manželé Reúel s Adnou a Tóbijáš se Sárrou. Oba tyto páry vykazují jasné známky manželské a rodičovské solidarity. Přinášejí všude s sebou pokoj a lásku, kterou se milují a druhým ji tak předávají.³⁴

Reúel s Adnou jsou manželé, kteří žijí v Ekbatanech a mají jedinou dceru Sárrou, která je sedmkrát provdána. Její muži však během první společné noci zemřou. Rodiče Sárrou jsou stejně jako Sára zkoušeni Bohem ve své věrnosti a lásce. Jsou těmi, o kterých se v knize dovídáme jen z několika veršů, a přesto si dokážeme představit, že byli plni bezpodmínečné lásky nejen k sobě navzájem, ale i vůči Sárře, kterou milovali i přes všechno její trápení.

Adna Sárrou povzbuzovala, vzbuzovala v ní naději ve zrození opravdového vztahu, připravila ji na Tóbijášův příchod. Adna přišla za svou dcerou, mluvila s ní, utěšovala ji v zármutku, pláče a zkroušenosti.

„Bud' dobré myslí, dcero. Nebeský Pán nechť ti dá radost místo zármutku. Bud' dobré myslí, dcero.“ (Tób 7,17)

Reúel byl rovněž dobrým otcem, který zabezpečil svou dceru majetkem a Tóbijášovi se stal otcem.

³³ Srov. LAPKO, R., *Rodina a manželstvo v knihe Tobiáš- sociologické a antropologické aspekty*, s. 41.

³⁴ Srov. CIKRLE, V., ...aby mohlo vyrůst něco krásnějšího, s. 20.

„Bud' dobré myslí, chlapče. Já jsem tvůj otec a Adna je tvá matka. Jsme rodiče tvoji i tvé sestry od nynějška až navěky. Bud' dobré myslí, chlapče.“ (Tób 7,17)

Reúel s Adnou se nehádají, nehledají chyby na svém protějšku, neobviňují se z neštěstí dcery. Jsou v celém příběhu vykresleni jako ti, kteří hledí s nadějí v další manželství Sary a projevují lásku svým nejbližším.

Tóbijáš a Sára se společnému soužití nebrání. Tóbijáš je na Sárú připraven Refáelem a ještě než ji uvidí, zamiluje si ji a přilne k ní celým svým srdcem. Tóbijášovi se vybaví myšlenky jeho otce.³⁵ Tóbijáš je nasměrován k dobru a k manželství. Základní pravidla lásky vštěpili Tóbijášovi jeho rodiče a Refáel. Můžeme konstatovat, že se o jeho vzdělání zasloužil samotný Bůh prostřednictvím Refáela. Základy, na kterých Tóbijáš staví manželský život, získal výchovou u svých rodičů, a to především na základě úcty a respektu k lidem a duchovním hodnotám, které mu předala jeho rodina.

Rodina se jeví jako podstatný prvek, ze kterého vychází manželství Tóbijáše a Sary i život jejich celé rodiny. Tóbijáš odchází z rodiště, kde získal dobrý základ a vzor pro vytvoření vlastní funkční rodiny, v jeho rodině se tyto hodnoty předávaly po generace. Sára pak odchází společně s Tóbijášem z Ekbatan. I ona měla dobrý vzor manželské lásky ve svých rodičích, který si vštěpila do svého srdce, aby společně se svým manželem čelila životu v Ninive.

Manželskou sounáležitost můžeme spatřovat u této dvojice zejména v gestu, kdy Tóbijáš žádá Sárú, aby povstala a aby současně s ním v modlitbě vzdala úctu rodičímu se manželského svazku a vyprosila si, stejně jako on požehnaní pro manželství, do kterého právě vstoupili. V Tóbijášově pobídce můžeme slyšet výzvu, aby Sára následovala Tóbijáše, aby přijala autoritu manžela a aby se stala poslušnou manželkou. A Sára s oddaností, pokorou, poslušností a láskou přijímá nabídku k nerozlučitelnému svazku. A právě tento důležitý akt vyjadřuje manželskou sounáležitost - nejvyšší úctu, pokoru, oddanost vůči druhému člověku a Bohu.

³⁵ *„žádnou užitečnou radou nepohrdej. V každé době dobrořeč Hospodinu, svému Bohu, a vypros si od něho, aby tvé cesty byly přímé a všechny tvé stezky a záměry se zdařily.“* (Tob 4,18-19).

4. 2. Vzájemná láska a úcta manželů

Manželská láska a úcta vyžaduje od manželů neporušitelnou věrnost. Vzájemné darování se manželů je postaveno na jejich úplné věrnosti a bezpodmínečné lásce. Může se nám zdát obtížné, ba dokonce nemožné spojit svůj život na celý život s jednou osobou. Je však důležité si uvědomit, že Bůh Otec nás miluje definitivní a neodvolatelnou láskou a že manželé mají účast na této lásce, která každé křesťanské manželství vede a posiluje.

V knize Tóbijáš spatřujeme neporušitelné pouto věrnosti a lásky hlavně u Tóbíta a Chany, kteří zvládnou všechny zkoušky, byť jsou mezi nimi menší neshody. Chana prokazuje celým svým životem věrnost a lásku svému manželovi. Odchází s ním do vyhnanství, stejně jako Tóbit dodržuje přikázání a neprotiví se jeho rozhodnutím v následování Boha. Tóbitovi nic nenamítá ani nerozmlouvá, když svou rodinu svými skutky milosrdenství přivádí do nebezpečí. Když Tóbit oslepne, stará se o něj i o zajišťování obživy. A Tóbit i přes výčitky své ženy, když posílá svého syna na cestu, má snahu ji konejšit a dodává ji naději.

„Nestarej se! Ve zdraví naše dítě odchází, ve zdraví se k nám vrátí. Tvé oči to uzří v den, kdy k tobě ve zdraví přijde. Nestarej se, neboj se o ně, sestro.“ (Tób 5, 21-22)

V těchto slovech je vyjádřena nejen naděje ve šťastný návrat syna, ale tato slova vyjadřují manželskou lásku a mají pochopení pro obavy Sáry. V Tóbitových slovech jako bychom slyšeli, neboj se, Bůh nám pomůže, teď jsme tady my dva a musíme být jedno. Můžeme zde také slyšet ono Hospodinovo „neboj se“³⁶, kdy nás Bůh žádá, abychom se nestrachovali a měli naději v Něho samého.

4.3. Starost a péče o děti

Na mnoha místech ve Starém zákoně se setkáváme s jasnými příklady rodičovské péče o své potomky. Narození dítěte bylo pro ženu největším štěstím. Dítě bylo pro starozákonní rodiče darem od Boha. V knize Genesis se dočteme o tom, jak muž

³⁶ V tomto výroku vnímáme podporu a povzbuzení, je v něm zdůrazněno pouto trvalosti, klidu i sounáležitosti, vzájemné lásky a pevnosti osobního vztahu.

přijal právě narozené dítě do rodiny³⁷. Další příklad mateřské lásky nalezneme v 1. knize královské - v příběhu dvou matek, které hledaly u Šalomouna rozsudek ohledně svých dětí (1 Kr 3,16-28). Matka živého dítěte byla ochotná odevzdat je druhé, cizí matce jen pro záchranu jeho života:

„Prosím, můj pane, dejte to živé novorozeně jí, jen je neusmrcujte!“ (1 Kr 3,26)

Ve zmíněném příběhu jde o lásku prostitutky ke svému dítěti, a těmi byly ve vyprávění obě matky. Příklad další rodičovské péče nalezneme také v knize Jób, kde starostlivý otec Jób obětuje zápalné oběti za své syny a později dává svým dcerám stejné dědictví jako svým synům.

„Otec jim dal dědictví jako jejich bratrům.“ (Jb 42,15)

V knize Tóbijáš je láska a starostlivost o potomstvo vyjádřeno zejména slzami, které prolévají rodiče, když se jejich děti vydávají na cesty nebo se z cest vracují.³⁸

„Jeho matka se dala do pláče a řekla Tóbitovi: „Proč jsi poslal pryč mé dítě?“

(Tób 5,18)

Tato slova pronášená Chanou vypovídají o starostech matky vůči Tóbijáši. Jsou to slova matky, která má jediného syna, který ještě nemá ženu a vlastní rodinu. Jsou to slova plná obav a strachu. Chana v nich vyjadřuje odmítavý postoj s rozhodnutím Tóbita, který posílá svého syna pro peníze a zároveň touhu, aby její dítě zůstalo doma. Později by spíše změnila stříbro ve smetí, než aby ztratila jediného syna. Chana toužebně očekává návrat svého syna, ale ne pro peníze, které měl přinést, ale pro něj samého. Miluje svého syna tolik, že jej přirovnává ke světlu, k radosti, o kterou přišla.

„Běda mi, mé dítě, že jsem tě, světlo svých očí, nechala jít.“ (Tób 10,5)

Ale také Tóbitovi záleží na synovi, než se vydá do Rag, předává mu poselství praotců rodu. Udílí mu rady, které mají Tóbijášovi pomoci být dobrým a zbožným mužem. Tóbit ve svých slovech klade důraz především na prokazování skutků milosrdenství, které se později stanou pokladem ve dnech nouze (Tób 4,9). Tóbit se

³⁷ Gn 50,23 : „*Těž synové Makíra, syna Manasesova, se zrodili na Josefova kolena.*“ Přičemž tento akt vysvětluje M. Bič ve Výkladech ke Starému zákonu I. jako druh adopce.

³⁸ Srov. LAPKO, R., *Rodina a manželstvo v knihe Tobiáš- sociologické a antropologické aspekty*, s. 53.

synovou pomocí zabezpečuje Tóbijášovu budoucnost. Peníze, které přináší Tóbijáš z Rag zajišťují pozdější živobytí celé rodiny a její postavení ve společnosti.

Sářini rodiče projevují péči o Sáru a její rodinu zejména hmotným zabezpečením. Reúel dává Tóbijášovi polovinu svého majetku a druhou mu přislubuje po smrti. Reúel s Adnou se stávají rodiči Tóbijáše a Reúel ujišťuje Tóbijáše, že tomu bude až do smrti, že může očekávat jejich přízeň a pomoc.

4. 4. Vztah manželů k vlastním rodičům

Z celé knihy Tóbijáš je zřejmé, že úcta vůči rodičům byla projevována dětmi v každém věku a nejednalo se jen o pokrevné rodiče, ale také o rodiče partnerů.

„S úctou pečoval o rodiče ve stáří a pohřbil je v médských Ekbatanech.“

(Tób 14, 13)

Naplnění 4. přikázání najdeme u všech hlavních postav. Tóbit, Chana, Tóbijáš, Sára, Reúel a Adna jsou vzorovými příklady, jak se starat o své rodiče a jaký k nim mít vztah i v dospělosti.

„Cti svého otce i svou matku, abys dlouho žil na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.“

(Ex 20,12)

Toto přikázání následuje po třech základních zásadách vztahu mezi člověkem, izraelským národem a Bohem. To, že je až čtvrtým přikázáním, má svůj význam. Děti mají být těmi, které mají projevovat úctu svým jednáním jak Bohu, tak i svým rodičům. Rodiče dávají svým dětem skrze Boha život a přivádějí své potomky do lidské společnosti: do rodiny, národa, do kmene. Rodiče jsou po Bohu největšími dobrodinci svých dětí. Bůh - Stvořitel je Dobro samo, a tak i rodiče mají v aktu stvoření dětí jedinečnou účast na jeho nejvyšším dobru. Mají dar přivádět své děti na svět a být jejich průvodci. Rodiče jsou vzorem pro své děti.

Postavy v knize Tóbijáš si tyto pravdy uvědomovali, a proto ctili své rodiče a starali se o ně s láskou až do jejich stáří. Milovali své rodiče a zachovávali k nim úctu, která pro nás může být příkladem určité analogie úcty náležící Bohu.

V knize Tóbijáš je úcta vyobrazena konkrétně, reálně i hmotně. Nejedná se zde jen povinnost teoretického „slušného chování“, ale o opravdovou péči vůči rodičům, zvláště v jejich stáří. Jde o úctu pojatou v materiálním smyslu, o hmotné zabezpečení rodičů, o pohřbívání a o vše ostatní, v čem se úcta projevuje.

5. SÍLA MODLITBY V RODINĚ A JEJÍ ÚČINKY V KNIZE TÓBIJÁŠ

Kniha Tóbijáš je protkána upřímnými, zbožnými a hlubokými modlitbami, v nichž se hlavní postavy obracejí na Boha a předkládají mu své životní těžkosti. V celém příběhu má modlitba významné místo. Modlitba „je slovem síly“³⁹. „Je to mocné slovo čerpající z pramenů Smlouvy a milosti. Je to síla, která osvobozuje od zla a která očišťuje.“⁴⁰ Upřímná modlitba je tou, která má sílu proměnit životy hrdinů. Postavy v ní vyjadřují, co mají v úmyslu, co je trápí a z čeho se radují. Modlitba je rozhovorem mezi lidmi a Bohem. V celé knize vnímáme sílu modlitby. Chápeme, že modlit se znamená otevřít své srdce Bohu jako nejlepšímu příteli. Modlitba pomáhá lépe se s Bohem seznamovat a plněji Jej přijímat. Modlitba přibližuje postavy k Bohu a odhání od nich Zlého. Skrze modlitbu přijímají postavy v celém příběhu Boží milost a posilu odolávat zlu. Modlitby jsou odkazem a návodem pro další generace, které prožívají podobná životní úskalí jako postavy ve starozákonní knize Tóbijáš.

V celém příběhu mají modlitby obrovskou sílu a její účinky jsou pro celou Tóbitovu rodinu tak veliké, že je můžeme označit za zázraky. V jednotlivých modlitbách postav knihy Tóbijáš zaznívají konkrétní prosby, které jsou Bohem vyslyšeny. Každá modlitba v knize Tóbijáš začíná chválou Hospodinových skutků, vyznáním vlastních hříchů či vzpomínáním na hříchy praotců a poté následuje vlastní konkrétní osobní prosba.⁴¹ V modlitbách jednotlivých postav knihy Tóbijáš můžeme nacházet, co by modlitba měla obsahovat a jakým způsobem se má člověk obracet na Boha.

Tóbitova modlitba a později i Sářina spojuje dva příběhy v jeden, a obě modlitby tak připravují čtenáře na další společné osudy. Modlitba v knize vyzývá k Božímu zásahu, jenž mění bytí obou rodin. Modlitba jednotlivé postavy spojuje a uzdravuje.

³⁹ JAN PAVEL II., Teologie těla, s. 521.

⁴⁰ JAN PAVEL II., Teologie těla, s. 521.

⁴¹ Stejným způsobem je vystavena modlitba Otče náš.

5.1. Modlitba Tóbita

Kající slova Tóbita ve 3. kapitole jsou výpovědí o lidském utrpení a prosbou o záchranu.⁴² Jsou slovy, jež pronáší v bolesti člověk, který je Bohu blízký. Tóbit, který se řídí Zákonem a koná celý svůj život dobro, žádá o smrt. Nechce déle snášet slepotu a poslouchat obvinění své manželky.

Na počátku Tóbitovy modlitby uslyšíme slova, jimiž chválí Boha a Jeho spravedlivost, vyzvedá v nich Hospodinovu vládu i Jeho cesty. Po oslavných slovech následuje prosba, aby se Hospodin rozpomněl na Tóbita a neodsuzoval ho pro jeho hříchy a prohřešky. Zpytuje svědomí své i svého národa. Ví, že to co prožívá, život ve vyhnanství, je důsledkem Božího odsouzení za neuposlechnutí Božích nařízení, jichž se během života dopustili jeho předci i on. Poté v modlitbě chválí Hospodinovy soudy a na závěr žádá o ušetření trápení, které ho v životě potkalo. Tóbit považuje smrt za vysvobození z pozemských útrap.⁴³ Vlastní prosba o smrt je protikladem k 3. verši modlitby, v němž vyznívá prosba o ušetření, protože celou modlitbu naplňuje naděje, kterou vkládá do všemohoucího Boha, aby Tóbita vysvobodil z útrap.

Je zřejmé, že v celé modlitbě jasně vyznívá důvěra v Boží konání a plné odevzdání se do Hospodinových rukou.⁴⁴ Lze vytušit, že slova, která Tóbit pronáší ve svém utrpení, jsou stejná, jako když se modlil za svou rodinu, manželku, za svého syna. Jsou stejně zbožná a opravdová, jako jsou jeho milosrdné skutky vůči soukmenovcům i svým nejbližším. Jeho slova plná bolesti nevyzvedávají Tóbitovo utrpení, ale jsou spíše ojedinělými v jeho životě. Tóbit měl jistě mnoho důvodů, aby si během modliteb v životě stěžoval Bohu, ale on dokázal téměř vše ve svém životě přijímat a ještě chválit Hospodina. Nenaříkal, nýbrž osud sebe i své rodiny dokázal přijmout a zcela ho odevzdat Bohu.

⁴² Srov. CHOILERIO Marco: *Blaze tomu, kdo slyší tato slova (Sír 50,28). První setkání se Starým zákonem*, s. 237–239.

⁴³ Srov. TRONINA, A. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych Księga Tobiasza, Księga Judyty, Księga Estery*, s. 19.

⁴⁴ Srov. CHOILERIO, M., *Blaze tomu, kdo slyší tato slova (Sír 50,28). První setkání se Starým zákonem*, s. 237–239.

5.2. Modlitba Sáry

Sára se modlí se zármutkem nad svým osudem a její modlitbě v příběhu předchází představení její osoby i jejího neštěstí. Sára na počátku své modlitby velebí Boha, obrací se k němu a žádá o smrt:

„Hle, k tobě pozvedám svou tvář i zrak. Poruč, abych byla vzata pryč ze země a neslyšela už hanobení“ Tób (3,12-13)

V další části vyznává svou nevinu, hájí svou čistotu vzhledem k manželství, které nedošlo naplnění a ptá se na smysl dalšího života. Stejně jako Tóbit upíná svou naději k Bohu a věří, že jí pomůže.⁴⁵ I ona hledá vysvobození ze svého trápení a raději volí smrt.

Touží zemřít, chce zemřít, ale ne vlastní rukou.

V Sářiných slovech převažuje chvála ne prosba. Sára se obrací na Boha a zcela se podřizuje jeho vůli, neočekává zlepšení svého osudu, ale jen vyřešení rodinného trápení pomocí smrti. O nic neprosí a plně důvěřuje Hospodinu, je mu cele oddána. I v jejích slovech je zřejmá důvěra a opravdovost, se kterou je pronášena celá její modlitba.

5.3. Modlitba novomanželů

Tóbijášova a Sářina modlitba začíná v okamžiku, kdy by to patrně nikdo nepředpokládal. Modlitba je pronášena v ložnici novomanželů o svatební noci, před tím než Tóbijáš a Sára spolu ulehli. Víme, že svatební noc je časem, kdy se rodí nový život, kdy se manželé navzájem tělesně poznávají a navzájem se sobě odevzdávají a Tóbijáš se Sárrou začínají svou svatební noc modlitbou. Lze říci, že modlitbou začal pro Tóbijáše a Sárrou společný manželský život, že svůj manželský život spojili s Bohem odevzdáním se Hospodinu v modlitbě.⁴⁶ Díky této modlitbě nabírá příběh na intenzitě

⁴⁵ “Just as Sarah and Tobit desperately prayed to God on the same day (3:7), their prayers arriving efore him at that precise moment (3:16), so both of them simultaneously left their isolated places of prayer and returned at that precise moment (3:17) to their work-a-day worlds.” Srov. MOORE Carey A.: Tobit. the anchor bible. a new translation with introduction and commentary, 159.

⁴⁶ Srov. TRONINA, A. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych Księga Tobiasza, Księga Judyty, Księga Estery*, s. 48.

a skutečnosti a vtahuje čtenáře do rodičího se manželství. Jejich modlitba proměňuje jejich řeč těla a vztahuje se k pravdě samotného bytí⁴⁷.

Tóbijáš si určitě vybavil Refáelova slova a poté co vyhnal démona z Reúelova doma, vyzval svou ženu k společné modlitbě, aby spolu prosili Boha za vysvobození a spásu. Musíme si uvědomit, že Tóbijáš přijímá Sáru za manželku s vědomím možné smrti, která potkala její předchozí muže. A stejně tak si je vědoma nebezpečí a další ztráty manžela také Sára. Jejich první společná modlitba je velice naléhavá, je plná naděje a prosby za jejich společný život, a právě jí započínají svůj společný život.

Samotná modlitba začíná dobrořečením a chválou Boha. Tóbijáš se obrací na Hospodina jako Stvořitele a zmiňuje verš z Gn (2,18), kde Bohu předkládá slova, že manželství je Božím příkazem. Tóbijáš pak připojuje k dalším slovům konkrétní prosbu, v níž si vyprošuje pro sebe i Sáru Boží smilování a dále žádá, aby mohl společně se Sárou dožít stáří.⁴⁸ Neprosí o potomstvo ani o nic jiného. Dvojitým „Amen“ pak novomanželé potvrzují obsah modlitby a svěřují se cele Bohu.

Na základě Tóbijášových slov se můžeme domnívat, že za dobré manželství považuje jen takové, které odpovídá Stvořitelově vůli a toto manželství je pro Tóbijáše v životě tím nejdůležitějším.

5.4. Modlitby rodičů

V celém příběhu se nachází modlitby, které jsou pronášeny postavami nejen za sebe samotné, ale také za další postavy. Své místo zde má také modlitba rodičů, která je jak přímlyvná⁴⁹, tak i modlitbou chvály⁵⁰. Patří do této knihy tak samozřejmě, že se

⁴⁷ JAN PAVEL II., *Teologie těla*, s. 521 „Můžeme říci, že z tohoto pohledu se ‚řeč těla‘ stává řečí liturgie. Tóbijáš a Sára hovoří jazykem služebníků svátosti s vědomím, že se v manželské smlouvě muže a ženy právě ‚řečí těla‘ vyjadřuje a uskutečňuje tajemství, které má svůj pramen v samém Bohu. Jejich manželská smlouva je totiž obrazem – a prvotní svátostí Smlouvy Boha s člověkem, s lidským pokolením – té Smlouvy, jež má svůj původ ve věčné Lásce.“

⁴⁸ Tato prosba je vhodná pro každý manželský pár, vždyť slova: „Přikaz, abych došel smilování, já i ona, a abychom se společně dožili stáří.“ jsou přáním každého manželského páru.

⁴⁹ Přímlyvná modlitba je zaměřena především na druhé a jejich potřeby, vytryskne naprosto spontánně, když se v člověku setkají víra v Boha a láska k bližnímu: víra v Boha, protože přímlyvou vyznáváme, že Bůh může a chce vykonat pro druhého dobro neskonale větší, než jakého je schopen člověk.

⁵⁰ Modlitba chvály bezprostředně uznává, že Bůh je Bohem. Opěvuje Ho pro něho samého, oslavuje Ho, protože ON JE, bez ohledu na to, co koná.

nad ní nijak nepozastavujeme a je to možná i proto, že hovory s Hospodinem jsou neoddělitelnou součástí běžného života téměř všech starozákonních postav.

V 8. kapitole pronášejí rodiče Sáry děkovnou modlitbu. Sářini rodiče počítají s tím, že Tóbijáš zemře stejně jako předchozí manželé Sáry. Sotva Tóbijáše odvedli do ložnice manželů, dává Reúel příkaz, aby služebníci vykopali hrob. Poté posílá služebnou, aby se podívala, zda manžel jejich dcery žije. Po zprávě, že je zeť živ, se začínají rodiče Sáry společně modlit. Jejich modlitba začíná chválou Hospodina a vyzývá všechno tvorstvo k Boží chvále. Reúel velebí a oslavuje Boha, protože se jeho obavy nenaplnily, protože Bůh se smiloval nad trápením jeho dcery, protože jim bylo prokázáno veliké milosrdenství. Reúel děkuje za projevené požehnání a v závěru prosí, aby Hospodin žehnal novomanželům nadále, po celý jejich společný život.

Pozastavme se nad tím, proč se Reúel a Adna nezačali modlit hned poté, co odvedli Tóbijáše do pokoje k Sáře. Proč ihned nezačali prosit Hospodina o záchranu manželství a šli raději kopat hrob? Možná si mysleli, že už je pozdě, možná nevěřili, že by Hospodin pomohl a možná už byli na konci svých sil vydáni na pospas Asmodajovi. Můžeme se domnívat, že se jedná o Boží vůli jako Jeho záměr. Bůh chtěl, aby sami novomanželé přijali Hospodina jako toho, kdo bude jejich zachráncem a průvodcem. Hospodin se stává skrze jejich společnou modlitbu Alfou celého jejich společného života.

Děkovnou modlitbu pronáší Tóbit při návratu svého syna poté, co se mu navrátí zrak a uzří svého syna. I on svou modlitbu začíná dobrořečením Boha a pak zcela konkrétně děkuje za projevené milosrdenství, za to že vidí svého syna. V Tóbitově chvalozpěvu je patrné uvědomění si, že Bůh stál jak za jeho utrpením i za jeho uzdravením.⁵¹

V celém příběhu nalezneme krátkých modliteb rodičů více, ale jsou začleněny do textu tak, že je čtenář vnímá jen při pozorném čtení.

⁵¹ Srov. LAPKO, R.: *Tóbiho chválospev. Exegetické a teologické studium Tob 13,1-14,1*. s. 73.

ZÁVĚR

Bakalářská práce zdůrazňuje manželské a rodinné poslání v kontextu starozákonní knihy Tóbijáš. Kniha Tóbijáš vyzvedá lidskost a důležitost konání dobrých skutků. Poukazuje na víru člověka v Boha, jako na pouto, které je pro člověka tím nejdůležitějším v životě. Zdůrazňuje rysy skutečného věřícího, kterými jsou láska, milosrdenství, spravedlnost a úcta. V těžkých životních situacích má věřící člověk tendenci vzdávat se a utíkat od problému, často ztrácí víru. Ale právě tehdy je nutné, aby člověk zůstal vytrvalý a pevný ve víře v Boha, protože Bůh lidskou vytrvalost odmění, a právě tuto skutečnost můžeme nalézat v příběhu starozákonní knihy Tóbijáš.

Kniha Tóbijáš poukazuje na projevy Boží přízně a Jeho nesmírné milosrdenství. Čtenáře vede k tomu, že kdo se k Němu s vírou přimkne, je Jím svrchovaně veden, posilován a milován. Bůh člověka neopouští, i když ho podrobuje bolestem a zkouškám. Hospodin ukazuje, že se dovede zastat svých věrných ve zcela beznadějných situacích.

Skrze Boha a víru v Něj můžeme mít naději k novému začátku či pozitivnímu pokračování tam, kde se něco pokazilo. Manželství a rodina je Bohem chtěné sociální uspořádání. Jedná se o příkaz Boha k tvůrčímu a odpovědnému spolupůsobení člověka. V manželském svazku se dva lidé stávají Božím obrazem a naplňují to, k čemu byli stvořeni.

Podle stále platných Božích zákonů je manželství stálým a trvalým základem každého národa, státu i společnosti. Význam rodiny a manželství je v dnešní době zlehčován a potlačen. Současná společnost manželství považuje za iracionální a zbytečné počínání a mnozí ho vnímají jako vztah na omezenou dobu. Mladí lidé v dnešní společnosti necítí potřebu zakládat manželství a rodinu. Nemají morální základ a dobrý příklad, jak mají žít. Nehledají oporu v Bohu, rodině ani v manželství. Chybí jim dar rozlišování životních hodnot, protože více než polovina současné populace pochází z neúplných či rozbitých rodin. V rodinách a manželstvích se projevuje nezdravá ctižádost, hrubost, rivalita, povýšenost, chamtivost a tak je nutné poukázat na rodiny, které jsou ve svých životech spojeny s Bohem, jak je tomu v knize Tóbijáš.

S mravním úpadkem manželství a rodiny nastává také úpadek v lidské společnosti. Tuto dějinnou zkušenost měli i Izraelité.⁵² V celém příběhu Tóbijáše byla výchova a vzdělání silně fixováno na rodinu, na rozdíl od současnosti, kdy se preferuje kolektivní vzdělávání. Ze společnosti se vytrácí základní funkce rodiny - mít a vychovávat děti v lásce, která je běžnou pro všechny starozákonní knihy a zcela jistě ji můžeme chápat jako základ knihy Tóbijáš. A právě proto tato práce poukazuje a vyzvedá tyto aspekty rodiny a manželství, které by měly být základem lidské společnosti.

Vyprávění knihy Tóbijáš trvale předává lidstvu poselství víry. Můžeme v něm vidět krásný příklad poctivého křesťanského života, který ukazuje na zbožnost a podobu rodinného života na přelomu 3. a 2. stol. př. Kr., kdy kniha pravděpodobně vznikla. Vyzdvihuje, jak je důležitá věrnost a služba Hospodinu pro dobro a spásu člověka. Kniha, která byla napsána jako duchovní posila pro křesťany, kteří žijí v nepřátelském prostředí zaměřeném proti víře, zamořeném modlami, mravní i morální zkažeností, chaosem a hromaděním majetku, je nadčasovým nádherným příkladem křesťanského rodinného života. A může být návodem pro současnou generaci, která nezná nebo hledá opravdové hodnoty pro vytvoření rodinného a manželského života. Kniha Tóbijáš může být návodem pro každého nás v tom, jak máme s Boží pomocí čelit zkouškám, kterým jsme každodenně vystaveni v našich rodinách a manželstvích.

Věřím, že manželství a rodina je Božím darem, kterým nás Bůh obdarovává, abychom zakoušeli jeho nezměrnou lásku, protože člověk, který miluje a je milován svými nejbližšími, vnímá a chápe, jak ho miluje Bůh.

⁵² KUTAL, Dr. Bartol.: *Manželství a rodina ve Starém zákoně*, ČKD, 1938/1, str. 1-15, [cit. 17. 11. 2015]. Dostupné z WWW: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=21670> .

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: PAVLÍKOVÁ Andrea

Instituce: Katedra biblických věd CMTF UP v Olomouci

Název práce: Pojetí manželství a rodiny v knize Tóbijáš

Vedoucí práce: doc. Petr Chalupa, Th.D.

Počet stran: 51

Počet titulů použité literatury: 21

Klíčová slova: rodina

manželství

modlitba

Bakalářská práce vyzvedá úlohu rodiny a hodnoty manželství v kontextu starozákonního biblického poselství. Práce poukazuje na čtivost starozákonní knihy Tóbijáš a zároveň vyzvedá její hluboký teologický rozměr. Na příkladu rodiny a manželství v knize Tóbijáš poukazuje práce na důležitost rodinných vazeb a úzké spojení s Hospodinem v každé životní situaci. Práce zdůrazňuje úctu, lásku, víru a zbožnost jako hodnoty, které jsou v životě člověka nejdůležitější.

SUMMARY

In my bachelor thesis *The Concept of Marriage and Family in the Book of Tobias*, I addressed the message, values and deep theological dimension of the Old Testament Book of Tobias.

The aim of this work was to identify the relationships between men and women in the book of Tobias, who is the image of true love and fidelity. Tobias, the story may be a moral role model and encouragement for the family and marriage at any time and under any circumstances that life brings. In my work, I draw attention to the fact that the family is willed by God social order, the family and marriage is the fulfilment of God's command responsibility for human interaction.

The first chapter deals with the content of Old Testament Book of Tobias, closer describes its structure and the various characters in the story.

In the second chapter, I think about marriage in the Book of Tobias and emphasize its sacramental character. I analyze and I look at the specific marital situation of the main characters in the book of Tobias.

In the third chapter, I think of the family in the book of Tobias, which is communion with God and has a great role in the creation and indissolubility of the marriage of their offspring. Here I present each family of Book of Tobias and function of individual family members.

In the fourth chapter I describe the values of marriage and the family and I emphasize the links that are important to the whole story.

In the last chapter, I think about the power of prayer and its effects, because they are the driving force of the whole story and bind the story in a pious story.

I think that the importance of family and marriage is currently declining, but the narrative of the Book Tobias is a message and an example of an honest Christian life and my aim is just to draw attention to the values that should be the cornerstones of any society at any time.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Biblický text:

Bible. Písmo svaté Starého i Nového zákona. Český ekumenický překlad včetně deuterokanonických knih. Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN: 80-85810-08-5.

Biblické komentáře:

Jeruzalémská bible. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. Praha: Krystal OP, 2009. ISBN: 80-7195-289-3.

BIČ, M., *Ze světa Starého zákona I.* 1.vyd. Praha: Kalich, 1986.

BIČ, M., POKORNÝ P., *Co nevíš o Bibli. Úvod do studia Starého a Nového zákona.* Praha: Česká biblická společnost, 1997. ISBN 80-85810-25-5.

Bible a morálka. Papežská biblická komise, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.

KOL. AUTORU. *Výklady ke Starému zákonu I.* Praha: Kalich, 1991. ISBN 80-7017-408-0.

KOL. AUTORU. *Výklady ke Starému zákonu V.* Praha: Kalich, 1996. ISBN 80-7017-150-5.

VLKOVÁ, G. I. *Slovo Boží a slovo lidské. Všeobecný úvod do Pisma svatého.* Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1587-1.

Slovníky:

NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník.* Praha: Kalich, 1992. ISBN: 80-7017-528-1.

Sekundární literatura:

BIČ, M., *Palestina od pravěku ke křesťanství I.* Praha: Kalich: UK-HTF, 1948.

CIKRLE V., *...aby mohlo vyrůst něco krásného.* Brno: Cesta, 1999. ISBN 80-85319-88-8.

FITZMYER, J. A., *Tobit*. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2003. ISBN 3-11-017574-6.

KASPER, WALTER. *Teologie křesťanského manželství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997. ISBN 80-85959-28-3.

LAPKO, R., *Rodina a manželstvo v knihe Tóbijáš - sociologické a antropologické aspekty*. Svit: KBDV, 2011. ISBN 978-80-89120-31-4.

LAPKO, R.: *Tóbiho chválospev. Exegetické a teologické studium Tób 13,1-14,1*. Prešov: vydavateľství Michala Vaška, 2005. ISBN: 80-7165-503-1.

MOORE Carey A.: *Tobit, the anchor bible. A new translation with introduction and commentary*, New York: Publisher by doubleday a division of Bantam Doubleday Dell Publishing Group, Inc., Broadway, 1996.

SCHUNGEL-STRAUMANN, H.: *Tobit. Herders Theologischer Kommentar zum Alten Testament*. Freiburg im Breisgau 2000. ISBN 3-451-26819-1.

TRONINA, A. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych Księga Tobiasza, Księga Judyty, Księga Estery*. Lublin 2001. ISBN 83-228-0850-X.

CHOILERIO M., *Blaze tomu, kdo slyší tato slova (Sír 50,28). První setkání se Starým zákonem*. Praha: Paulínky, 1997. ISBN 80-86025-10-1.

KUTAL, B., *Manželství a rodina ve Starém zákoně., ČKD, 1938/1, str. 1-15.*

Katecheze Jana Pavla II.: Teologie těla. O lidské lásce podle Božího plánu. Praha: Paulínky, 2005.